

Univerzita Hradec Králové

Ústav sociální práce

**Resocializace osob bez přístřeší
v České republice**

Bakalářská práce

Autor: Markéta Schejbalová
Studijní program: B6731 Sociální politika a sociální práce
Studijní obor: Sociální a charitativní práce
Vedoucí práce: Mgr. Zuzana Truhlářová, Ph.D.

Hradec Králové

2014

Univerzita Hradec Králové
Ústav sociální práce

Zadání bakalářské práce

Autor: Markéta Schejbalová

Studijní program: B6731 Sociální politika a sociální práce

Studijní obor: Sociální a charitativní práce

Název závěrečné práce: **Resocializace osob bez přístřeší v České republice**

Název závěrečné práce AJ: Rehabilitation of Homeless People in the Czech Republic

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Práce se bude zabývat konceptem a procesem systému resocializace osob bez přístřeší v České republice z pohledu sociálního pracovníka. Cílem bude popsat a definovat systém resocializace osob bez přístřeší v České republice a navrhnout ideální model resocializačního programu pro osoby bez přístřeší, primárně v Královéhradeckém kraji. V práci bude využita kvalitativní výzkumná strategie, metoda dotazování a technika polostrukturovaného rozhovoru.

Garantující pracoviště: Oddělení sociální práce a sociální politiky,
Ústav sociální práce

Vedoucí práce: Mgr. Zuzana Truhlářová, Ph.D.

Konzultant:

Oponent: PhDr. Daniela Květenská, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 13. 6. 2013

Datum odevzdání závěrečné práce:

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala (pod vedením vedoucí bakalářské práce) samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne .....

.....

Poděkování

Na tomto místě bych chtěla poděkovat Mgr. Zuzaně Truhlářové, Ph.D. za cenné rady a metodické vedení práce, rovněž tak všem informantům za jejich čas a ochotu ke spolupráci.

Anotace

SCHEJBALOVÁ, Markéta. *Resocializace osob bez přístřeší v České republice*. Hradec Králové: Ústav sociální práce Univerzity Hradec Králové, 2014. 83 s. Bakalářská práce.

Bakalářská práce je zaměřena na problematiku osob bez přístřeší. Zabývá se konceptem a procesem systému resocializace osob bez přístřeší v České republice z pohledu sociálního pracovníka. Cílem práce je popsat a definovat systém resocializace osob bez přístřeší v České republice a navrhnout ideální model resocializačního programu pro osoby bez přístřeší, primárně v královéhradeckém kraji.

Teoretická část pojednává o charakteru bezdomovectví obecně, o historii, příčinách a typech bezdomovectví, dále o pomoci a organizacích zabývajících se touto problematikou a o procesu systému resocializace osob bez přístřeší.

Ve výzkumné části jsem se pomocí polostrukturovaného rozhovoru snažila zjistit, jaké jsou v současnosti bariéry v procesu systému resocializace osob bez přístřeší a to z pohledu sociálních pracovníků, kteří s osobami bez přístřeší pracují v azylových domech.

Klíčová slova

Osoba bez přístřeší, bezdomovectví, resocializace, sociální pracovník, bariéry

Annotation

SCHEJBALOVÁ, Markéta. *Rehabilitation of Homeless People in the Czech Republic*. Hradec Králové: The Institut of social work of University Hradec Králové, 2014. 83 p. BA Work.

The bachelor work is focus on problems of homeless people. It deals with the concept and the process of rehabilitation homeless people in the Czech Republic from the view of the social worker. The aim of my work is to describe and define the systém of rehabilitation homeless people in the Czech Republic and suggest the ideal model of program for homeless people, especially in the region Hradec Králové.

The theoretical part speaks about character of homelessness history, causes and types of homelessness, then about help and organizations dealing with these problems and process of rehabilitation homeless people.

In the empiric part of the thesis a qualitative researched strategy is used, then a technique of a semi structured interview. I was trying to find out the barriers in the process of rehabilitation homeless people nowadays. I asked a lot of social workers who work with homeless people in asylum house.

Key words

homeless people, homelessness, rehabilitation, social worker, barriers

Obsah

Seznam použitých zkratk	7
Úvod	9
1 Uvedení do problematiky resocializace osob bez přístřeší	11
1.1 Vymezení klíčových pojmů problematiky	11
1.1.1 Osoba bez přístřeší - bezdomovec a bezdomovectví	11
1.1.2 Sociální vyloučení v kontextu problematiky osob bez přístřeší	13
1.1.3 Resocializace v kontextu problematiky osob bez přístřeší	13
1.1.4 Chudoba jako jedna z příčin bezdomovectví	14
1.1.5 Nouze jako důsledek bezdomovectví	15
1.2 Historie problematiky bezdomovectví	16
1.3 Typologie bezdomovectví	17
2 Problematika sociálního vyloučení osob bez přístřeší	20
2.1 Příčiny bezdomovectví	20
2.2 Charakteristika osob ohrožených bezdomovectvím	21
2.3 Odhady statistiky vyloučených osob bez přístřeší v ČR a v Královéhradeckém kraji	22
3 Systém resocializace osob bez přístřeší v ČR	23
3.1 Legislativa v systému resocializace osob bez přístřeší a uplatňování nároků a práv	23
3.2 Orgány a organizace zabývající se problematikou bezdomovectví	28
3.3 Služby a sociální zařízení pro osoby bez přístřeší	29
3.3.1 Charakteristika služeb a metod, které směřují k resocializaci osob bez přístřeší	30
3.3.2 Služby zaměřené na resocializaci a soběstačnost	34
3.3.3 Fáze procesu resocializace v rámci poskytovaných služeb	36
3.3.4 Koncept a proces systému resocializace osob bez přístřeší	39
4 Shrnutí teoretické části	42
5 Výzkumné šetření v oblasti resocializace osob bez přístřeší	43
5.1 Formulace výzkumných cílů	43
5.2 Metodologické ukotvení výzkumného šetření	45
5.3 Charakteristika nositelů potřebných informací (účastníci výzkumu)	49
5.4 Časový plán výzkumného šetření	49
5.5 Shrnutí výsledků předvýzkumu	50
5.6 Popis realizace výzkumného šetření	50
6 Interpretace získaných poznatků v pořadí podle dílčích výzkumných otázek	53
6.1 Dílčí výzkumná otázka č. 1	53

6.2	Dílčí výzkumná otázka č. 2	57
6.3	Dílčí výzkumná otázka č. 3	60
6.4	Dílčí výzkumná otázka č. 4	62
7	Závěr výzkumného šetření a návrh ideálního modelu resocializačního programu pro osoby bez přístřeší	68
	Závěr	73
	Seznam použité literatury	75
	Seznam elektronických zdrojů	78
	Seznam tabulek	78
	Seznam obrázků	78
	Seznam příloh	78

Seznam použitých zkratek

ČR	Česká republika
FEANTSA	evropská federace národních organizací pracujících s bezdomovci
ETHOS	evropská typologie bezdomovectví a vyloučení z bydlení

Úvod

V oboru sociální práce se nabízí velké množství zajímavých a stejně tak důležitých témat, která si zaslouží náležitou pozornost. Při volbě tématu jsem se zacítila na problematiku bezdomovectví, konkrétně na samotný proces systému resocializace neboli znovu-začlenění osob bez přístřeší do běžné společnosti, který vnímám jako stěžejní oblast práce s bezdomovci a mně osobně není vůbec lhostejný. Hlavním motivem pro tvorbu této bakalářské práce mi byla dvouměsíční odborná praxe v azylovém domě v Hradci Králové, kdy jsem se rozhodla se o tuto problematiku zajímat hlouběji a zanalyzovat jakým procesem systému resocializace procházejí osoby bez přístřeší primárně v Královéhradeckém kraji.

Cílová skupina osob bez přístřeší ve mně v první řadě vyvolává soucit, člověk, který se nikdy sám neocitl bez jídla na ulici, jen těžko může pochopit jakou bolest ze ztráty svých blízkých příbuzných přátel a vůbec ztráty střechy nad hlavou musí prožívat. Myslím, že už v životě existuje jen jedna horší věc a to ztráta sama sebe. A do tohoto beznadějného stavu, kdy sami sebe doopravdy ztrácejí, v důsledku své velmi těžké životní situace, se mnoho klientů celkem snadno dostane.

Absolutně demotivovaní, zhnusení světem, který jim ublížil, ve stavu denního snění už od života jen pramálo čekají. Tato problematika osob bez přístřeší ve mně vyvolávala pocit beznaděje a deprese jak z toho ven, když nechtějí, nechtějí sami sebe, rezignují, nemají se rádi. Stačí jim už jen jíst, pít a spát někde kde nemohou umrznout?

Hlavním cílem mé bakalářské práce je popsat a definovat současný systém resocializace osob bez přístřeší v České republice z pohledu sociálního pracovníka a navrhnout ideální model resocializačního programu pro osoby bez přístřeší primárně v Královéhradeckém kraji.

Aby bylo možné navržení ideálního modelu resocializačního programu, rozhodla jsem se výzkumnou část bakalářské práce soustředit na současné bariéry v procesu resocializace osob bez přístřeší, to proto, abych zjistila, jaké má současný systém procesu resocializace osob bez přístřeší slabé stránky a na to mohla zareagovat

svým návrhem ideálního modelu. Zkoumání a analýza bariér v procesu resocializace má obecně vést k jejich zmírnění či odstranění.

Teoretickou část práce nejprve věnuji vymezení klíčových pojmů dané problematiky osob bez přístřeší- kdo je to osoba bez přístřeší, co je to bezdomovectví, dále jejich historii a typologii bezdomovců. V druhém tematickém okruhu se budu věnovat sociálnímu vyloučení osob bez přístřeší, konkrétně příčinám vzniku bezdomovectví a charakteristice osob, které jsou bezdomovectvím ohroženy a zmíním se o odhadech statistiky osob bez přístřeší globálně v České republice a regionálně v Královéhradeckém kraji. Třetí tematický okruh bude o systému resocializace osob bez přístřeší, který v sobě bude mít obsaženu legislativu týkající se osob bez přístřeší, popis orgánů, organizací, služeb a jejich metod a konceptů, které si kladou za cíl právě resocializaci osob bez přístřeší v ČR.

Ve výzkumné části práce budu zkoumat současné bariéry, které se nacházejí v procesu systému resocializace osob bez přístřeší primárně v Královéhradeckém kraji. V závěru práce následně navrhnu z mého pohledu ideální model resocializačního programu.

1 Uvedení do problematiky resocializace osob bez přístřeší

V této kapitole se budu zabývat vymezením klíčových pojmů v oblasti problematiky osob bez přístřeší, konkrétně tím kdo je osobou bez přístřeší, co je to bezdomovectví, sociální vyloučení, resocializace, chudoba a nouze. Dále se budu zabývat historií vývoje bezdomoveckého fenoménu a typologií osob bez přístřeší.

1.1 Vymezení klíčových pojmů problematiky

Tato dílčí kapitola se soustředí na vymezení klíčových pojmů v oblasti problematiky osob bez přístřeší. Je důležitá z hlediska poznání definic, kdo to jsou osoby bez přístřeší, co je to bezdomovectví, sociální vyloučení, resocializace, chudoba a nouze.

1.1.1 Osoba bez přístřeší - bezdomovec a bezdomovectví

Pro potřeby sociální práce se používá několik definic pojmu bezdomovectví s velmi podobným obsahem. „*Bezdomovectví označuje situaci bezprostřední nouze, v níž se ocitá člověk bez trvalého domova*“ (Matoušek, 2010, s. 316)

Termín bezdomovec „*v anglickém jazyce je ekvivalentem homeless (domov/vlast, bez), německy Obdachlose (přístřeší, ztráta), francouzsky sans - patrie (bez, vlast), v italštině apolite (bez státní příslušnosti) či portugalsky desabrigado (bez přístřeší)*“ (Marek, Strnad, Hotovcová, 2012, S. 13)

Dle (Průdková, Novotný, 2008) se kromě termínu bezdomovec můžeme setkat s výrazy např. člověk na ulici, člověk bez domova, nebo osoba bez přístřeší. Zákon o sociálních službách (108/2006) pojmenoval bezdomovce, jako osoby bez přístřeší a osoby v nepříznivé sociální situaci, spojené se ztrátou bydlení. Průdková s Novotným však poukazují na fakt, že v tomto zákoně nenalezneme jasnou definici co je přístřeším a kdo je osobou bez přístřeší.

Podle Evropské observatoře bezdomovectví (FEANTSA) in Hradecký a kol. (2007) jsou stanoveny tři domény, které tvoří domov, jehož absence může být považována za vymezení bezdomovectví.

„Mít domov může být chápáno jako: mít slušné obydlí (či prostor), způsobilé k naplňování potřeb dané osoby a její rodiny (fyzická doména); mít možnost uchovat si soukromí a udržovat společenské vztahy (sociální doména) a mít výlučné vlastnictví, jistotu užívání a právní nárok (právní doména)“. (Hradecký a kol., 2007, s. 11)

Všeobecně v mezinárodním měřítku uznávanou definici bezdomovectví uvádí FEANTSA in Štěchová, Luptáková, Kopoldová, 2008: *„Bezdomovectví je absence vlastního, trvalého a přiměřeného obydlí. Bezdomovci jsou ti lidé, kteří nejsou schopni získat vlastní, trvalé a přiměřené obydlí, nebo si nejsou schopni takové obydlí udržet kvůli nedostatku finančních prostředků nebo jiným sociálním bariérám.“* (Štěchová, Luptáková, Kopoldová, 2008, s. 21) Definice zahrnuje zjevné, skryté i potencionální bezdomovectví.

Bezdomovec je člověk, kterého z různých důvodů postihlo společenské vyloučení, ztráta bydlení nebo je touto ztrátou ohrožen, žije na veřejných místech či v neadekvátních nebo nejistých bytových podmínkách. Bezdomovec je však a to si ne všichni uvědomují, především člověk bez domova. Nemít domov znamená postrádat místo kde je naše rodina, kde je člověk obklopen láskou a péčí, kde se učí žít v lidské společnosti, přijímá určité hodnoty a osvojuje si nějaký životní styl. Je to zázemí, místo vzájemného obdarování, místo kde se člověku dostává vřelého přijetí, bezpečí, jistoty ochrany a podpory. Ztráta domova člověka hluboce zasáhne, znamená to pro něj, že nemá kam jít a nemá nikoho blízkého, s kým by mohl sdílet život. Z toho je zřejmé, že domov není pouze střecha nad hlavou. (Průdková, Novotný, 2008)

Bezdomovecký fenomén je součástí sociálního procesu, důsledek kontinuálních ekonomických sil vedoucích až k sociálním strukturám, trhu práce, trhu s byty, sociálnímu zabezpečení, jako státnímu opatření, vzdělávání, výchově a rodinným strukturám. (Hradečtí, 1996)

1.1.2 Sociální vyloučení v kontextu problematiky osob bez přístřeší

Sociální vyloučení je vymezováno jako proces, ve kterém jsou jednotlivci i celé skupiny osob znevýhodňováni v přístupu ke zdrojům, které jsou nezbytné pro zapojení se do sociálních a ekonomických aktivit společnosti jako celku. (Štechová, Luptáková, Kopoldová, 2008) „*Sociální vyloučení je primárně důsledkem chudoby, souvisí s ním i nízké vzdělání a různé formy diskriminace.*“ (Štechová, Luptáková, Kopoldová, 2008, s. 37) Pojem společenské vyloučení označuje jev, který působí strukturální změny ve společnosti. Projevují se v ní tendence vylučovat určité skupiny osob z možných životních příležitostí. Nejohroženější jsou skupiny lidí zdravotně nebo společensky handicapovaných jedinců. Nedostane-li se dané osobě včasná, osobní a odborná pomoc sociální vyloučení může být nevratné. Bezdomovectví je vnímáno jako extrémní projev společenského vyloučení. (Hradečtí, 1996)

Dle výkladu zákona o sociálních službách se sociálním vyloučením rozumí „*sociálním vyloučením vyčlenění osoby mimo běžný život společnosti a nemožnost se do něj zapojit v důsledku nepříznivé sociální situace*“. (Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ze dne 14. března 2006, § 3 písm. f), v platném znění.)

1.1.3 Resocializace v kontextu problematiky osob bez přístřeší

Z mého pohledu je resocializace osob bez přístřeší v praxi procesem opětovné socializace (osvojení norem, chování, hodnot, a mezilidských vztahů). V rámci resocializačních programů je důležité zpřístupnění a zajištění sociálních jistot, jako je bydlení, zaměstnání, nárok na zdravotní péči a rovné zacházení v zajišťování lidských práv. Toto má vést k návratu osoby bez přístřeší do běžného života společnosti.

Resocializace, reintegrace – „*opětovné spojení, znovuuštění celku, společenství, obnovení starých poměrů: návrat bezdomovce do běžného života společnosti*“. (Hradecký a kol, 2012, s. 218)

Dle výkladu zákona o sociálních službách se sociálním začleňováním rozumí „*proces, který zajišťuje, že osoby sociálně vyloučené nebo sociálním vyloučením ohrožené, dosáhnou příležitostí a možností, které jim napomáhají plně se zapojit do ekonomického, sociálního i kulturního života společnosti a žít způsobem, který je ve*

společnosti považován za běžný“. (Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ze dne 14. března 2006, § 3 písm. e), v platném znění.)

„Cílem každého resocializačního programu je, aby dřívější bezdomovec našel smysl života, obnovil rodinné vztahy nebo našel nové partnerství či přátelství, aby získal přiměřené bydlení a měl zdroj příjmů k jeho udržení. K tomuto cíli má směřovat pomoc začínající první návštěvou kontaktního nebo krizového centra.“ (Hradečtí, 1996, s. 56)

1.1.4 Chudoba jako jedna z příčin bezdomovectví

Chudoba je jednou z příčin bezdomovectví. *„Je to stav kdy lidé nejsou schopni uspokojit své základní potřeby v míře, kterou společnost v dané době uznává jako minimální, nebo nezbytně nutnou.“* (Žižková, in Průdková, Novotný, 2008, s. 31)

„Problém chudoby a sociálního vyloučení má široký, složitý a mnohoznačný charakter. Týká se mnoha faktorů, jako jsou finanční příjmy, životní úroveň, potřeba příležitostí v oblasti vzdělávání a důstojného zaměstnání, systémy účinné sociální ochrany, bydlení, přístup ke kvalitním zdravotním a sociálním službám a také aktivní občanství. Proto by se měly zapojit zúčastněné strany ze všech relevantních oblastí politik.“ (Deml, in Různé tváře chudoby, 2010, s. 4)

Rozlišujeme chudobu subjektivní, objektivní a absolutní. Subjektivně chudý je ten co se jako chudý cítí ve srovnání s druhými. Pokud se takový člověk srovnává s těmi nejbohatšími, z logických důvodů ji nelze stanovit jako oficiální hranici chudoby. Objektivně chudý je ten, jehož měsíční příjem nedosahuje státem stanovenou hranici chudoby u nás tedy životní minimum. Absolutně chudý je ten, který nemá dostatek prostředků k přežití. Relativní chudoba se určuje vzdáleností od průměrného životního standardu, čímž se myslí průměrný čistý příjem na osobu. Nejedná se zde o otázku fyzického přežití ale o otázku důstojného života. Řešit problém chudoby je v zájmu nás všech. (Průdková, Novotný, 2008)

1.1.5 Nouze jako důsledek bezdomovectví

„V sociální nouzi je člověk, který pro svůj vysoký věk či nezletilost, pro zdravotní pojištění, nemoc, ztrátu soběstačnosti, pro samotu nebo dysfunkci rodiny, pro ohrožení práv a zájmů třetí osobou nebo pro jiné závažné okolnosti není fakticky schopen uspokojit své základní životní potřeby.“ (Hradečtí, 1996, s. 18)

Sociální nouze může mít dlouhodobý charakter, může se postupně vyvíjet z hmotné nouze, ale také může být vybuzena silným vnějším impulsem (úrazem, úmrtím v rodině, násilným trestným činem). Člověk v sociální nouzi vždy potřebuje účinnou vnější pomoc, v opačném případě hrozí společenské vyloučení.

Jako morální nouzi lze označit sociální situaci člověka, kdy uspokojuje své základní potřeby nedůstojným způsobem, např. konzumací zbytků a odpadků, nebo drobnou kriminalitou. Pomoc je mnohem nesnadnější než při hmotné nebo sociální nouzi, neboť nestačí jen finanční nebo hmotná pomoc, ale je potřebná osobní účast druhého člověka. Bez účinné pomoci může jít o stav trvalý a nevratný, končící ve společenském vyloučení. (Hradečtí, 1996)

1.2 Historie problematiky bezdomovectví

Forma bezdomovectví jak ji známe dnes, se začala objevovat koncem 19. století v důsledku průmyslové revoluce. Díky rozvoji průmyslu došlo k migraci obyvatelstva, chudinské obyvatelstvo se soustředilo do měst a docházelo tak k zvýšenému výskytu zjevného bezdomovectví, tedy lidí žijících na ulici, péči o tyto chudé přebíraly církevní řády a organizace, nikoli stát. Státní péče o bezdomovce byla poprvé zmíněna v Říšském obecném zákoně z roku 1862. Zákony byly několikrát upravovány, ale základ zůstal stejný. V rámci těchto zákonů musela být každá nemovitost zapsána v katastru obce a každý občan musel k nějaké obci příslušet. Domovské právo se získávalo dobrovolným pobytem v obci, sňatkem nebo narozením. O chudé se musela postarat obec. Slovo bezdomovec má původ v této době a v právní praxi je dodnes definováno jako občan bez domovského práva, cizinec či běženec. Za první republiky se poprvé objevil titul registrovaných žebráků, získat tento titul nebylo jednoduché, posuzovalo se, kdo státní pomoc potřebuje a kdo ji zneužívá. Dalším titulem bylo veřejné chudinství, které vzniklo v důsledku velké hospodářské krize. Po roce 1948 totalitní režim charitativní organizace zrušil, jelikož jejich existence by připustila existenci chudoby, kterou komunistický režim popíral. Lidé bez domova sice existovali, ale pravda o této problematice byla potírána. Režim nařizoval, že se každý musí pohybovat v místě svého trvalého bydliště a každému občanu bylo zaručeno právo na práci a trestně stíhání za příživnictví ti občané co do zaměstnání nechodili. Trpěl-li někdo nějakým handicapem, byl umístěn v pečovatelském ústavu, který byl zpravidla v okrajových částech města. (Marek, Strnad, Hotovcová, 2012)

„Jedni vidí bezdomovectví jako negativní důsledek kapitalismu s tím, že kapitalismus neklade tak velký důraz na sociální otázky“ (Le Rouzic in Marek, Strnad, Hotovcová, 2012, s. 55), „jiní jeho nárůst definují jako dědictví reálného socialismu a bezdomovectví se po sametové revoluci podle nich pouze dostalo do zjevné formy.“ (Hradecký, Janebová in Marek, Strnad, Hotovcová, s. 55) Důraz na svobodu i odpovědnost jedince spolu se zánikem represivních opatření proti sociálním občanům jsou možnou příčinou nárůstu počtu bezdomovců. Problematiku bezdomovectví řešili v devadesátých letech církevní a neziskové organizace. Trh s byty se již přestal řídit sociálními principy, došlo k deregulaci nájemného a komercializaci trhu s byty. Tato změna měla za následek zvýšení nezaměstnanosti a diskriminaci

některých menšin na trhu práce. Poprvé se bezdomovectví stalo předmětem politické agendy po roce 2000, zde započala spolupráce s neziskovým sektorem a veřejnou správou. Bezdomovectví začalo být vnímáno jako záležitost nás všech. (Marek, Strnad, Hotovcová, 2012)

1.3 Typologie bezdomovectví

Typologie bezdomovectví poukazuje na jeho různorodost a určují tak rozdílnost v postupu sociální práce při kontaktu s určitým typem bezdomovce. Ve zminěné definici Evropské federace národních sdružení pracujících s bezdomovci FEANTSA se odráží typologie dle způsobu bydlení, vypracovaná pracovní skupinou ETHOS (Hradečtí, 1996).

Samozřejmě se nejedná o typologii dle zjevu člověka, nerozeznáváme osoby bez přístřeší podle zanedbanosti zevnějšku, ale dle anamnesticko diagnostického rozhovoru. Tuto typologii je dobré znát z důvodu poskytnutí odborné pomoci směřované těmto lidem. Nejčastěji je rozlišováno, zjevné, skryté a potencionální bezdomovectví.

a.) Skupina fenoménu zjevného bezdomovectví

Jedná se o nejviditelnější a současně o nejredukovanější část bezdomovecké populace. Patří sem ti, co žijí na ulicích, nádražích, noclehárnách, azylových domech. Reprezentují pouze část obyvatel bez trvalého bydliště. Být bez přístřeší, mít fiktivní trvalé bydliště souvisí s extrémním nedostatkem peněz a vhodných příležitostí. (Hradečtí, 1996)

Je diskutabilní myslet si, že jsou zjevní bezdomovci ti, kteří si takovýto život sami vybrali, a pomáhat jim nemá smysl, jelikož sami nic ve svém životě měnit nechtějí. S tímto názorem se můžeme často setkat ve většinové společnosti, ale jedná se o příliš jednoduše si utvořený postoj k dané problematice, který postrádá hlubšího poznání.

Zjevní bezdomovci ztrácejí kontakt se svými rodinami a vzdalují se též vazbám administrativním. Proces readaptace je u fenoménu zjevného bezdomovectví dlouhý a nejistý. Těmto nebydlícím by bylo třeba nabídnout co nejdříve strukturu bydlení, aby

měli možnost resocializace. Podle sociologa Serge Paugama lze rozpoznat tři typy nežádoucích jedinců: oslabení (méně odolní, kteří přicházejí na nádraží poprvé), navyklí (pobyt delšího trvání) nádraží navštěvují pro vyhledání svých druhů a získání peněz, marginální tvoří skupinu nestejnorodou - jde o postavy punků, skinheadů, hobos. (Hradečtí, 1996)

b.) Skupina fenoménu skrytých bezdomovců

Skupina fenoménu skrytého bezdomovectví jsou ti lidé bez přístřeší, kteří z nějakého důvodu nevyhledávají veřejné, nebo charitativní služby. Někteří využívají jiné formy pomoci, jako je přechodné bydlení u přátel, nebo u příbuzných. Skupina skrytých bezdomovců je pravděpodobně mnohem početnější než skupina bezdomovců zjevných. Reprezentují další část populace bez trvalého bydliště. Mění místo svého útočiště, což je pro ně značně vysilující, často jim to přináší zdravotní potíže, potíže s policií a úřady. Typická místa nepřijatelného bydlení jsou squaty, sklepy, domy určené k demolicí, staré automobily, stany, kontejnery. V období chladných dní a nocí se někteří objeví na ubytovnách, zařízeních jak města, tak charitativních organizací. Možnost ubytování je ale limitováno, a tak tím řeší pouze krátkou životní periodu. Jejich nemohoucnost dosáhnout vlastního adekvátního bytu za pomoci svých vlastních zdrojů je donutí k životu v situacích velmi rozličných, k různým možnostem ubytování, vždy však přechodným a nejistým. Do této skupiny patří adolescenti hledající svoji identitu zakoušením života na vlastní pěst bez ochrany rodičů, osoby vycházející z psychiatrických léčení, osoby poznamenané domácím násilím, propuštění vězňů. (Hradečtí, 1996)

c.) Skupina fenoménu potencionálních bezdomovců

Do této skupiny patří osoby, jejichž potřeby jsou úřadům buď neznámé, nebo známé jen částečně. Žijí v různých životně obtížných podmínkách, rodinných problémech, v potížích osobního charakteru, v potížích s udržením vlastního bydlení a jeho ztrátě. Často žijí v podmínkách nájemních bytů, ve zdravotně závadném prostředí, v domech určených k asanaci, nebo demolicí, v bytech provizorních, zchátralých a často přelidněných, v bytech sociálních, v holobytech. Do této skupiny se řadí i ti, kteří čekají

na propuštění z různých ústavů, vězení, na opuštění dětského domova, dále i ty kteří zvláště nyní tvoří velkou skupinu migrační a exilní. (Hradečtí, 1996)

Dále je praktické znát pro přímou sociální práci kategorizaci doby trvání bezdomovectví. Zpravidla se rozlišuje:

- Krátkodobé - nejčastěji se uvádí doba do jednoho roku
- Střednědobé - zpravidla od jednoho roku do pěti let
- Dlouhodobé - je obecně chápáno při trvání nad pět let

Vedle toho existuje tzv. epizodický charakter u lidí, kteří kolísají mezi běžným způsobem života a ztrátou bydlení se střídavým vyhledáváním sociálních služeb a samostatným životem (Hradecký a kol, 2012).

2 Problematika sociálního vyloučení osob bez přístřeší

Pro sociální práci je důležité znát kořeny problematiky bezdomovectví, abychom mohli tomuto fenoménu předcházet preventivními aktivitami, ale také proto, abychom mohli odstraňovat bariéry, které znemožňují znovuzачleňení vyloučených osob do společnosti.

2.1 Příčiny bezdomovectví

V dnešní době se vychází z multifaktorového pojetí bezdomovectví, kdy se na tento jev pohlíží jako na kombinaci individuálních a strukturálních příčin. Ať už se člověk dostal na ulici z jakýchkoliv důvodů, je zřejmé, že během tohoto času se objevují bariéry, které mu později zabraňují začlenit se zpět do společnosti. Proto je důležité poznat spíše aktuální stav klienta, nežli pátrat po jeho minulosti. Tedy zjistit proč na ulici zůstává (sekundární příčiny), nebo proč se na ulici vrací (terciální příčiny). (Marek, Strnad, Hotovcová, 2012)

Vnější (objektivní, strukturální) příčiny jsou ovlivněné sociální politikou státu a jeho zákonodárstvím. Příklady: nezaměstnanost, chudoba, nedostatečné zabezpečení ve stáří a v nemoci, finanční nedostupnost bydlení, diskriminace příslušníků minorit, institucionální příčiny (mezi bezdomovci se nacházejí mladí lidé, kteří jsou v dospělosti propuštěni z ústavní výchovy, ale nejsou připraveni na samostatný život). Tato situace se týká také popuštěných osob z výkonu trestu odnětí svobody, kdy v důsledku ztráty bytu a rodiny se nemají kam vrátit (Průdková, Novotný, 2008)

Vnitřní (subjektivní) příčiny bezdomovectví lze uspořádat do čtyř kategorií:

a) faktory materiální (ztráta bydlení, nejisté bydlení, ztráta zaměstnání, dlouhodobá nezaměstnanost, nedostatečné příjmy, zadluženost, neschopnost obhospodařovat vlastní rozpočet, tragická událost ve formě ztráty živitele, majetku apod.),

b) faktory vztahové (změny struktury rodiny, rodinné nebo manželské problémy, diskriminace ženy, porušené vztahy mezi partnery, mezi rodiči a dětmi, mezi dětmi a rodiči, rozvod manželů, rozchod partnerů žijících v konkubinátu, rozdělení nebo rozpad rodiny, násilí v rodině, sexuální zneužívání a znásilnění, osamělost),

c) faktory osobní (mentální retardace, duševní či tělesná choroba, nesamostatnost, osamělost, invalidita, alkoholismus a další závislosti, hráčství, sociální nezralost),

d) faktory institucionální (propuštění z ústavu, z vězení, opuštění dětského domova). (Hradečtí, 1996)

2.2 Charakteristika osob ohrožených bezdomovectvím

V této kapitole zmiňuji tzv. rizikové jedince, kteří jsou ohroženi bezdomovectvím pro svůj handicap. Charakteristika těchto osob je pro nás velmi důležitá jelikož se díky ní dozvídáme, ke komu mají směřovat kroky preventivních opatření proti vzniku bezdomovectví.

Dle (Matoušek, Kodymková, 2010) se jedná o tyto cílové skupiny.

- dlouhodobě nezaměstnaní
- handicapovaní
- senioři
- lidé adaptovaní na život v institucích
- příslušníci etnických minorit

Ztrátou domova jsou více ohroženi muži než ženy a lidé spíše staršího nebo středního věku než mladí. Menší podíl žen mezi bezdomovci se vysvětluje větší orientací žen na mezilidské vztahy. Ženy mají bohatší sociální síť, většinou jsou v krizi schopny vytěžit její zdroje a obrátit se na někoho, kdo se o ně postará. Muži jsou většinou na rozdíl od žen méně orientovaní na vztahy a častěji se tak ocitají osamoceni a propadnou svoji záchrannou sítí. U lidí staršího věku je větší riziko ztráty domova například z důvodu neschopnosti uplatnění na trhu práce, člověk nad padesát let pro trh práce z nějakého důvodu ztrácí prestiž a tak je pro něj neschopné najít zaměstnání, čímž může dojít k finanční krizi a ke ztrátě domova. (Matoušek, Kodymková, 2010).

Příčinou bezdomovectví dětí a mladistvých bývají faktory institucionální (kojenecké ústavy, dětské domovy a pobyt v ústavech výchovných) neúplná rodina, násilí v rodině, zanedbávání, týrání a psychická deprivace dítěte, působení alkohol a jiných návykových látek, poruchy zdraví (mentální retardace, emoční poruchy, syndrom hyperaktivity, schizofrenie). (Hradečtí, 1996)

2.3 Odhady statistiky vyloučených osob bez přístřeší v ČR a v Královéhradeckém kraji

Statistické údaje o lidech bez domova je velmi obtížné s přesností zjistit, jelikož ne všichni potřební či ohrožení využívají sociálních služeb.

Koncepce práce s bezdomovci na období do roku 2020 nám podává odhady celkových počtů osob bez domova v ČR a jednotlivých krajích (stav 2011).

Zjevných bezdomovců se v ČR nachází 19 271, skrytých bezdomovců 8 211 což je absolutně celkem 27 482 lidí bez přístřeší. Zjevných bezdomovců se v královéhradeckém kraji nachází 200, skrytých bezdomovců 308, což je absolutně celkem 508 lidí bez přístřeší. Jedná se o 0,09 % z populace v kraji. Přičemž odhad počtu potencionálních bezdomovců v ČR činí 100 000 a v Královéhradeckém kraji 1500 lidí ohrožených bezdomovectvím. (Hradecký a kol, 2012)

3 Systém resocializace osob bez přístřeší v ČR

V současnosti je velice těžké definovat stávající systém resocializace pro osoby bez přístřeší v České republice. Žádný jasně definovaný systém resocializace osob bezpřístřeší totiž není.

Pro účely resocializace se využívá několika stupňového systému ambulantních sociálních služeb, které se soustředí buď na podporu klienta, nebo ve vyšších stupních systému na změnu v jeho dlouhodobě nepříznivé situaci.

Legislativa České republiky nám poskytuje právní předpisy, kterými se máme řídit v práci s těmito osobami, jasně definuje jejich práva a povinnosti, díky nimž se osoba bez přístřeší může dovolávat svých práv a jasně mu také ukládá podmínky, které musí splnit, aby se mohl dožadovat státní sociální pomoci a podpory.

V této kapitole budu pojednávat o legislativě, dále o orgánech, organizacích a službách, které si kladou za cíl právě znovunavrácení- resocializaci osob bez přístřeší do běžné společnosti, zmíním současně používané metody, které mají k resocializaci vést i koncepty národních akčních plánů, které mají k resocializaci přispět.

3.1 Legislativa v systému resocializace osob bez přístřeší a uplatňování nároků a práv

Pro oblast legislativy platí, že český právní řád nezná legální definici pojmu bezdomovectví, bezdomovec apod. Tato problematika není samostatně právním řádem řešena. To, ale neznamená, že v České republice neexistují právní předpisy, pomocí nichž by bylo možné problematiku bezdomovectví řešit. (Jiránek, 2012)

Takové první předpisy je možné rozdělit do následujících oblastí:

- a.) oblast lidských práv a svobod
- b.) předpisy správního práva (státní občanství, evidence obyvatel, cizinecké přepisy)
- c.) oblast sociální, zdravotní, bydlení

a) Oblast lidských práv a svobod

Bezdomovci často nemají žádné doklady- ani občanský průkaz, ani pas, ani rodný list „Pro člověka bez dokladů se jeho práva stávají jen teorií“. (Hradecký, in Průdková, Novotný, 2008, S. 32)

Získání dokladů trvá poměrně dlouhou dobu a představuje to jisté náklady, které bezdomovec většinou nemůže pokrýt. Člověk bez domova navíc často není schopen si je obstarat sám. Bezdomovci mají obvykle chorobný strach z jednání s úřady, potřebují doprovod. Jednak se neorientují v množství formulářů a také nevědí, co má jaký úřad v kompetenci. Soudy a správní úřady zasílají obsílky na adresu trvalého bydliště, problém je v tom, že se na této adrese mnohdy už dávno nezdržují a následují další sankce za nepřevzetí zásilky. K tomu, že se jedná o člověka, který se už dávno v místě bydliště nezdržuje se nepřihlíží, zákony s tím jednoduše nepočítají. Jiní bezdomovci nepřijímají poštu z vlastního rozhodnutí, utíkají tak před problémem (Průdková, Novotný, 2008).

Listina základních práv a svobod ČR je součástí Ústavy České republiky. Zaručuje základní práva a svobody všem bez rozdílu. Garantuje tak právo na život, nedotknutelnost osoby, právo na zachování lidské důstojnosti, svobodu pohybu a pobytu. Stanovuje, že „každý má právo získávat prostředky pro své životní potřeby prací. Občany, kteří toto právo nemohou bez své viny vykonávat, stát v přiměřeném rozsahu hmotně zajišťuje.“ (Jiránek, 2012, s. 29) Dále pak garantuje, že „občané mají právo na přiměřené hmotné zabezpečení ve stáří a při nezpůsobilosti k práci, jakož i při ztrátě živitele. Každý kdo je v hmotné nouzi má právo na takovou pomoc, která je nezbytná pro zajištění základních životních podmínek.“ (Jiránek, 2012, s. 29) Listina rovněž zaručuje právo na ochranu zdraví občanů a bezplatnou zdravotní péči.

Listina základních práv a svobod z velké části parafrázuje mezinárodní dokumenty, které jsme se zavázali dodržovat. Zejména jde o Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech. Zvláštní pozici mezi mezinárodními úmluvami mají materiály, které Česká republika zpracovává, projednává, schvaluje a přijímá, k jejichž naplnění se zavazuje vůči Evropské unii. Národní akční plány sociálního začleňování. Jedná se o závazné dokumenty, avšak v ČR nebyly nikdy výrazně respektovány a naplňovány. Formální naplnění daného úkolu je vnímáno jako splnění závazku. Novým

závazkem České republiky je Akční plán pro naplňování národních cílů ČR stanovených v rámci Evropa 2020. Obsahuje závazek České republiky vůči Evropské unii. Ve vztahu k bezdomovectví je významná kapitola 4. (Vzdělání) a kapitola 5. (Sociální začleňování a snižování chudoby). (Hradecký a kol, 2012)

b) Předpisy správního práva (státní občanství, evidence obyvatel, cizinecké předpisy)

Jediný právní předpis, který definuje pojem bezdomovec, avšak v jiném smyslu je zákon č. 40/1993 Sb., o nabytí a pozbytí státního občanství České republiky, ve znění pozdějších předpisů. Ve svém § 3 definuje bezdomovce jako osobu bez státního občanství.

Zákon č. 133/200 Sb., o evidenci obyvatel a rodných čísel a o změně některých zákonů (zákon o evidenci obyvatel), ve znění pozdějších předpisů, v § 10 nahlíží na bezdomovce jako na osoby, jejichž místem pobytu je ohlašovna, v jejímž územním obvodu se občan narodil, popř., v jejímž územním obvodu byl občanovi úřední pobyt trvale zrušen. Úřední zrušení místa trvalého pobytu a důvody k němu upravuje §12 tohoto zákona (např. proto, že zaniklo užívací právo občana k objektu: učiní tak ovšem jen na návrh vlastníka objektu nebo oprávněné osoby). (Jiránek, 2012)

Dříve (ve druhé polovině 19. století a ještě i za období tzv. První republiky na našem území existoval rovněž institut domovského práva, podle kterého každý občan musel náležet k nějaké obci, a zároveň byla dána povinnost obce postarat se o své chudé (Jiránek, 2012, s. 30)

Právní řád se také zabývá postavením cizinců na našem území (jde zejména o zákon č. 325/1999Sb., o azylu, a především zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území ČR), kdy u některých druhů povolení k pobytu se vyžaduje i zajištění ubytování, zákon rovněž umožňuje za stanovených podmínek cizince z území České republiky vyhostit. A to z důvodu nezajištěného bydlení nebo závažným způsobem ohrožuje veřejný pořádek, ohrožuje veřejné zdraví apod. (Jiránek, 2012)

c) Oblast sociální, zdravotní, bydlení

Předpisy v sociální oblasti jsou pro osoby bez přístřeší asi ty nejdůležitější. Mezi ně patří zejména zákon 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů, který upravuje podmínky poskytování pomoci a podpory osobám v nepříznivé sociální situaci. Tímto zákonem se podrobněji zabývám v kapitole Služby a sociální zařízení pro osoby bez přístřeší.

Zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu, ve znění pozdějších předpisů životním minimem se myslí minimální existenční hranice příjmů k zajištění výživy a ostatních základních osobních potřeb a existenční minimum je minimální hranice příjmů považovaná za nezbytnou k přežití. Životní a existenční minimum v sobě nemá zahrnuté nezbytné náklady na bydlení. (Průdková, Novotný, 2008)

Částka životního minima jednotlivce je měsíčně 3 410 Kč a částka existenčního minima jednotlivce je 2200 Kč. (Životní a existenční minimum-mpsv [online]. Cit [7. 5. 2014] dostupné z <http://www.mpsv.cz/cs/11852>)

Hlavní využití životního a existenčního minima je v zákoně č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi. Zákon definuje hmotnou nouzi a určuje, kdo je a není osobou v hmotné nouzi, vymezuje pojmy, sociální a majetkové poměry. Dávky systému pomoci v hmotné nouzi jsou příspěvek na živobytí, doplatek na bydlení a mimořádná okamžitá pomoc. *„Za osobu v hmotné nouzi je považován člověk, jehož čistý příjem nedosahuje hranice životního minima a z vážných důvodů není schopen zvýšit si svůj příjem vlastním přičiněním a jehož majetkové poměry nejsou takové, aby mohly zajistit jeho základní potřeby.“* (Průdková, Novotný, 2008 s. 36)

Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře. Státní sociální podporou se stát podílí na krytí nákladů na výživu a ostatní základní potřeby dětí a rodin a poskytuje ji i při některých dalších sociálních situacích. Státní sociální podpora se ve stanovených případech poskytuje v závislosti na výši příjmu. Dávky státní sociální podpory jsou: přídavek na dítě, příspěvek na bydlení, porodné, ostatní dávky, rodičovský příspěvek, pohřebné. Osoby bez přístřeší často patří do okruhu oprávněných osob. (Zákon o státní sociální podpoře [online]. [cit 7.5.2014]. Dostupné z: <http://www.zakonycr.cz/seznamy/117-1995-sb-zakon-o-statni-socialni-podpore.html>)

„Cílem služeb sociální prevence je napomáhat osobám k překonání jejich nepříznivé sociální situace a chránit společnost před vznikem a šířením nežádoucích společenských jevů“. (Jiránek, 2012, s. 31)

„Obecní úřad obce s rozšířenou působností má pak povinnost zajišťovat osobě, které není poskytnuta sociální služba a je v takové situaci, kdy neposkytnutí okamžité pomoci by ohrozilo její život nebo zdraví, poskytnutí sociální služby, nebo jiné formy pomoci, a to v nezbytném rozsahu: místní příslušnost se řídí místem trvalého nebo hlášeného pobytu osoby.“ (Jiránek, 2012, s. 32)

Právní předpisy v oblasti zdravotnictví jsou: zákon č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví, ve znění pozdějších předpisů, či zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách, ve znění pozdějších předpisů. Pro oblast bydlení je důležitý zákon č. 89/2012 Sb., nový občanský zákoník, který ve svých ustanoveních § 663-723 upravuje nájemní smlouvu. Zákon č. 128/2000 Sb., o obcích, ve znění pozdějších předpisů, pak v oblasti bydlení ve svém §35 odst. 2 stanoví, že *„obec v samostatné působnosti ve svém územním obvodu, dále pečuje v souladu s místními předpoklady a s místními zvyklostmi o vytváření podmínek pro rozvoj sociální péče a pro uspokojování potřeb svých občanů. Jedná se především o uspokojování potřeby bydlení, ochrany a rozvoje zdraví, dopravy a spojů, potřeby informací, výchovy a vzdělávání, celkového kulturního rozvoje a ochrany veřejného pořádku.“* (Jiránek, 2012, s. 33)

Další důležitou oblastí v péči o bezdomovce jsou dodávky potravin z intervenčních zásob ve prospěch nejchudších osob v ČR, které se řídí nařízením vlády č. 306/2006 Sb.. O stanovení některých podmínek pro dodávky potravin z intervenčních zásob ve prospěch nejchudších osob. (Jiránek, 2012)

3.2 Orgány a organizace zabývající se problematikou bezdomovectví

Jsou pro resocializaci osob bez přístřeší stěžejními sektory v řešení jejich nepříznivé životní situace.

a) Státní správa a samospráva

Spadá sem vláda České republiky jako celek a dále ministerstvo práce a sociálních věcí, ministerstvo zdravotnictví, ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, ministerstvo vnitra, ministerstva spravedlnosti a ministerstvo pro místní rozvoj.

Orgány samosprávy mají povinnost pečovat o všestranný rozvoj občanů. Tuto povinnost zajišťují obce a kraje. Pro řešení problematiky bezdomovectví je nutné zapojení více sektorů a významné je i zapojení neziskových organizací a církve. (Štěchová, Luptáková, Kopoldová, 2008)

b) Neziskové organizace a církve, zabývající se problematikou bezdomovectví

V ČR jde především o tyto organizace (většinou s celostátní působností): Armáda spásy, Naděje, Česká katolická charita, Nový prostor, Emauzy ČR, občanské sdružení společnou cestou, Diakonie, Člověk v tísni a některé další v menším rozsahu. Některé z těchto organizací vznikly a zahájily svoji činnost až po roce 1989, některé navázaly na svoji předešlou existenci (příklad Armády spásy). Jsou financovány ze státního rozpočtu (na základě žádostí grantů), dále ze zahraničních zdrojů, příspěvků a darů a z vlastní činnosti.

Poskytují služby:

- ubytování (noclehárny, azylové bydlení, chráněné a podrovnané bydlení spojené s integračním programem)
- nízkoprahová denní centra (možnost hygieny, ošacení, stravování, zdravotní péče).
- poradenství (sociálně právní, právní pomoc při hledání zaměstnání)

Některé z organizací zajišťují svým klientům i zaměstnání v provozu organizace v rámci veřejně prospěšných prací.

- terénní sociální práce

Ne každá organizace poskytuje všechny tyto služby a také ne všichni klienti mají o všechny služby zájem. Velká část z těchto služeb pomáhá bezdomovcům přežít v krizových obdobích a pomáhá při jejich začleňování do běžné společnosti. (Štěchová, Luptáková, Kopoldová, 2008)

3.3 Služby a sociální zařízení pro osoby bez přístřeší

Poskytování sociálních služeb se řídí dle (Průdková, Novotný, 2008).

Standardy kvality sociálních služeb, které byly vytvořeny v roce 2002 a týkají se všech sociálních služeb, proto jsou formulovány obecně. Jejich konkrétní podobu si vypracovává každá organizace s ohledem na charakter svého sociálního zařízení, s ohledem na klienty i pracovníky.

Procedurální standardy: cíle a způsoby poskytování sociálních služeb, ochrana práv uživatelů služeb, jednání se zájemcem o sociální službu, smlouva o poskytování sociální služby, individuální plánování a průběh sociální služby, stížnosti na kvalitu nebo způsob poskytování sociální služby, návaznost poskytované sociální služby na další dostupné zdroje.

Personální standardy: personální zajištění sociální služby, pracovní podmínky a řízení poskytovaných služeb, profesní rozvoj zaměstnanců a pracovních týmů.

Provozní standardy: „místní a časová dostupnost poskytované sociální služby, informovanost o sociální službě, prostředí a podmínky pro poskytování služeb, nouzové a havarijní situace, zajištění kvality sociální služby, ekonomika (finanční zajištění).

Podle zákona č. 108/2006, Sb., o sociálních službách zahrnují sociální služby základní a odborné sociální poradenství, služby sociální péče a služby sociální prevence. Sociální služby se poskytují jako pobytové, ambulantní nebo terénní a pro poskytování těchto služeb se zřizují zařízení sociálních služeb.“ (Průdková, Novotný, 2008)

Důležité je brát na vědomí, že nejde o to udělat něco za klienta, ale udělat to s ním, mělo by jít o pomoc k svépomoci.

3.3.1 Charakteristika služeb a metod, které směřují k resocializaci osob bez přístřeší

Charakteristika služeb ve znění zákona č. 108/2006 Sb. viz příloha A

a) Ambulantní služby (orientace na podporu klienta)

Terénní sociální práce – jedná se o práci na ulici (streetwork). Sociální práce je prováděna v přirozeném prostředí klienta a je orientovaná na jeho potřeby, současně mají jednotlivé úkony chránit veřejnost před vznikem a šířením patologických jevů. Je vhodná při vzniku nové sociální služby, kdy je klienty třeba informovat o nové službě a získat jejich důvěru. Je kladen důraz na vztah pracovníka a klienta- klient totiž nepřichází za pracovníkem, ale pracovník ke klientovi s nabídkou služeb. Terénní sociální práce je důležitou rovinou práce se sociálně patologickou skupinou, která z nějakých důvodů nenavštěvuje tradiční kamenná střediska určená pro práci s nimi (Janoušková, 2008, in Marek, Strnad, Hotovcová, 2012).

Dle (Marek, Strnad, Hotovcová, 2012) lidé bez přístřeší nevyhledávají středisko protože: nejsou mu známy dostupné služby, na ulici je krátce, v případě návštěvy služby se cítí stigmatizován, jelikož se neidentifikuje se skupinou bezdomovců, věří, že situaci zvládne sám, není schopen do střediska dojít, jelikož je dezorientován a netrefí, rezignuje na změnu, nemá důvěru v pracovníky.

Terénní sociální pracovník má vybudovat nebo obnovit důvěru v pomáhající organizaci, a to odstraněním zmíněných bariér mezi klientem a pomáhající organizací. Pracovník má dále provádět mapování depistáž, důležité je se zaměřit na veřejná i neveřejná místa, která jsou osobami bez přístřeší využívána (přespávání, setkávání, dočasný odpočinek, získávání určitých zdrojů, dočasné úkony. Hlavní náplní terénního sociálního pracovníka je poskytnutí základního sociálního poradenství pro osoby bez přístřeší (funguje jako zprostředkovatel služeb) a zjišťuje, co by daná osoba potřebovala. Důležitou součástí terénní sociální práce je osvětová činnost (poskytnutí informací o rizicích pobytu na ulici- zdravotní, finanční). Aktuální je také zdravotní terénní služba

má sloužit jako prevence šíření nákazy a to ošetřením povrchových poranění, převazy a dezinfekce, odvěšení, odhmyzení. Je nezbytné, aby si terénní sociální pracovník vedl databázi o všech provedených úkonech a činnostech. Analýza dat slouží k potřebám pracovníků, ale může být i podkladem pro novou sociální službu. (Marek, Strnad, Hotovcová, 2012)

Nízkoprahové denní centrum – je sociální zařízení, ve kterém si lidé bez domova mohou odpočinout a najíst se v čistém suchém prostředí. Klienti zde mohou využít hygienického servisu (umývadlo, toaleta, sprcha) a šatníku, kde klient dostane oblečení, obuv zdarma nebo za mírnou úplatu. Pracovníci zde poskytují poradenství a v případě potřeby krizovou intervenci, dále zprostředkování zaměstnání. Pracovníci zde pomáhají při získávání dokladů, povzbuzují klienta ke znovuoobnovení sociálních vztahů a v případě zájmu pomáhají při uplatnění práv a oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí. (Průdková, Novotný, 2008)

b) Pobytové služby - (orientace na změnu klienta)

Noclehárny – klient se může ubytovat na jednu noc, nebo opakovaně za úhradu, nebo zdarma. Zpravidla se jedná o částku okolo 30 Kč. Osoby bez přístřeší pod vlivem alkoholu nebo jiných návykových látek, agresivní nebo trpící infekčním onemocněním nemohou být ubytovány. Cíle noclehárny: pomoci osobám bez přístřeší zmírnit jejich krizovou sociální situaci, minimalizovat zdravotní a sociální rizika spojená s bezdomoveckým způsobem života, podporovat uživatele k řešení krizové životní situace směřující k sociálnímu začlenění. Noclehárny může využít osoba starší 18 let.

Dům na půli cesty- Jedná se o pobytové sociální zařízení, které je určeno mladým lidem do 26 let věku, kteří opustili školská zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy, nebo jsou po výkonu trestu odnětí svobody, nebo vyšli z ochranné léčby. Poskytování služeb v domě na půl cesty je srovnatelné s azylovými domy. (Průdková, Novotný, 2008)

Azylový dům – jedná se o sociální zařízení, které je určeno lidem bez domova, na klienta jsou zde oproti noclehárně kladeny vyšší nároky (má vyšší práh než noclehárna). Během několikátýdenního až měsíčního pobytu (max. ročního) se očekává vyřešení klientových potíží a návrat k soběstačnosti. Azylový dům poskytuje celistvou pomoc

bezdomovcům, kteří mají zájem o reintegraci do společnosti a jsou ochotni a schopni usilovat o změnu své tíživé sociální situace. Klient při vstupu do zařízení musí podat své osobní údaje, je seznámen s vnitřním řádem a svými právy a povinnostmi. V den přijetí nebo v některém z následujících dnů proběhne anamnesticko-diagnostický pohovor se sociálním pracovníkem, který s klientem zároveň sestaví individuální plán péče. (Průdková, Novotný, 2008)

„Individuální plán je výsledkem dojednávání zakázky sociálního pracovníka s klientem, v rámci něhož pracovník seznámí klienta s tím, co mu azylový dům nabízí a v čem mu může jeho personál pomoci. Klient naopak sdělí pracovníkovi, co od pobytu v azylovém domě očekává, v čem a jak chce pomoci, jaké má do budoucna cíle a jakou má představu o jeho dosažení. Individuální plán má být co možná nejkonkrétnější, obsahuje cíle klienta a způsob, jakým na jejich dosažení budou klient a sociální pracovník participovat. Nesmí chybět dohodnutý termín naplnění cílů klienta.“ (Průdková, Novotný, 2008, s. 45)

Je žádoucí, aby se mezi cíli klienta objevilo nalezení a udržení zaměstnání na řádnou pracovní smlouvu, získání ubytování a vyřešení problémů z minulosti (např. splácení dluhů). (Průdková, Novotný, 2008)

„Klientům je v rámci vnitřního řádu dán dostatečný prostor k přebírání odpovědnosti za sebe samé. Předpokládá se jejich zájem a spolupráce a požaduje se jejich finanční spoluúčast na hrazení pobytu (při ubytování je klientovi předložena ubytovací smlouva)“. (Vacínová, T. in Průdková, Novotný, 2008, s. 45)

V azylovém domě bývají zaměstnání nebo v externí spolupráci psychologové, psychoterapeuti, lékaři a zdravotní sestry. V české republice existují azylové domy pro muže, ženy a matky s dětmi.

Azylové domy pro matky s dětmi – *„Jsou určeny osamělým matkám převážně s malými dětmi nebo těhotným ženám, které se ocitli v mimořádně náročné nebo krizové situaci, jež nemohou nebo neumějí sami řešit.“* (Kol. Obce města regiony a sociální služby in Průdková, Novotný, 2008, s. 46)

Děti, které spolu se svými rodiči přicházejí azylových domů, toho mají často dost za sebou i před sebou. Sociální vyloučení, život na periferii, nestabilní rodinné zázemí či

nedostatečná zodpovědnost pečujících osob. Selhání funkcí rodiny, které ústí v bezdomovectví je ohrožující pro všechny zúčastněné. (Homolková, 2006)

Na rozdíl od mužského azylového domu se v azylovém domě pro matky s dětmi nachází místnost, ve které si mohou děti hrát, mají tu hračky, pomůcky k výtvarné a sportovní činnosti. V naší zemi neexistují azylové domy pro otce s dětmi ani azylové domy pro rodiny. V čemž osobně vidím velký nedostatek ve vícestupňovém resocializačním systému. (Průdková, Novotný, 2008)

Komerční ubytovna – komerční ubytovna sice nepatří do reintegračního programu, ale z důvodu časté nedostupnosti podporovaného (sociálního) bydlení ji několika stupňový reintegrační program využívá jako navazující bydlení po ubytování v azylovém domě. Jedná se o levné ubytování cca 100 Kč za noc. (Vágnerová, Csémy, Marek, 2013)

3.3.2 Služby zaměřené na resocializaci a soběstačnost

Jedná se o služby, které jsou často popisované jako dobré řešení, nebo předcházení problematiky bezdomovectví. Praxe však dokládá, že tyto služby osobám bez přístřeší spíše nejsou dostupné a je jich nedostatek.

Sociální bydlení

Chráněné byty pro osoby bez přístřeší jsou vnímány jako poslední stupeň resocializace v české republice však prakticky nejsou. (Průdková, Novotný, 2008)

Sociálním bydlením se obecně myslí bydlení s ochranou nebo podporou. Může jít o formu chráněného nájmu s velmi ztíženou možností výpovědi, sníženého nájemného, garancí dluhu na nájmu, finanční podpoře nájemce nebo pronajímatele, podpora může být poskytována taky formou doprovodného sociálního programu (např. pravidelných návštěv terénního sociálního pracovníka). (Hradecký a kol, 2012, s. 31)

Vzdělávací a rekvalifikační služby

„Tyto služby by měly být založeny na vzájemně se doplňujícím posilování sociálních dovedností a pracovních návyků se skutečnou rekvalifikací. Rekvalifikace znamená nabytí nových vědomostí a dovedností vztahujících se k nějakému konkrétnímu oboru.“
(Matoušek, 2010, s. 325)

Zprostředkovateli rekvalifikačních kurzů jsou Úřady práce a různé firmy např. Kustod, která se věnuje rozvoji lidských zdrojů s pobočkou v Hradci Králové.

Chráněná a podporovaná zaměstnání

Jsou realizovány v podobě chráněných dílen a tréninkových pracovišť (př. tréninkové kavárny) S klienty těchto zařízení není uzavírána běžná pracovní smlouva a pracovní prostředí je pro ně ochraňující a co nejméně zátěžové. Vychází vstříc zvláštním potřebám klientů (pružná pracovní doba, tolerantnější přístup k absencím, asistence apod.) Primární cíle dílen nejsou výrobní, ale terapeutické a rozvojové. Tréninková pracoviště jsou vhodná pro klienty s handicapem, kteří nemohou pracovat v běžném prostředí, kdy jejich handicap však není věcí chybějících pracovních návyků a dovedností. Podporovaná zaměstnání je mezistupněm mezi sociální službou a otevřeným trhem práce. (Matoušek, 2010)

Veřejně prospěšné práce

Jedná se o formu podporovaného zaměstnání, která je výsledkem spolupráce organizací pracujících s lidmi sociálně vyloučenými a úřadu práce. *„Vybraní klienti organizací nebo evidence úřadu práce se stávají zaměstnanci neziskových organizací, zpravidla v těch, jejichž jsou nebo byli klienty. Cílem programu VPP je zejména poskytnout odrazový můstek nekvalifikovaným lidem s nedostatečnou praxí nebo zabezpečit lidi téměř důchodového věku, kteří mají nízkou kvalifikaci a nemohou se na otevřeném trhu práce uplatnit.“* (Matoušek, 2010, s. 326)

Sociální firmy

Je možná nejbližší otevřená běžnému pracovnímu trhu. Sociální firma je normálním podnikem vytvářejícím zisk v rámci neziskové organizace, je však určena lidem znevýhodněným. *„Snaží se být produktivní a konkurenceschopná, ale zaměstnává lidi se speciálními potřebami a vychází jim v jejich potřebách vstříc. Konkurenceschopnost sociálních firem je podpořena tím, že komerční firmy nesplňující zákonnou povinnost zaměstnávat určitý počet osob se změněnou pracovní schopností, mohou tuto povinnost kompenzovat odběrem produktů/služeb některých sociálních firem (zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, §81).“* (Matoušek, 2010, s. 327) Vztah mezi zaměstnancem a zaměstnavatelem se řídí pracovní smlouvou a zákoníkem práce. Zaměstnanec nese plnou odpovědnost a je vyplácen podle odpracovaných hodin, druhu a kvality práce, kterou vykonává. Na rozdíl od chráněných dílen a programů podporovaného zaměstnání není pracovní poměr limitován časem. (Matoušek, 2010)

3.3.3 Fáze procesu resocializace v rámci poskytovaných služeb

Fáze podpůrná: odehrává se v terénních a v nízkoprahových službách. Cílem této fáze je navázání kontaktu s klientem a získání jeho důvěry. Není neobvyklé, že klient nechce do další fáze resocializačního procesu postoupit, jelikož mu stávající fáze vyhovuje. Jedná se především o čerpání materiální a potravinové pomoci a hygienického servisu. Velmi důležitá je zde diagnostika, slouží k tomu, abychom zjistili, zda patří daná osoba do cílové skupiny. Cílem diagnostiky je také zmapovat možné komplikace, které mohou během resocializačního procesu nastat (př. Psychické, fyzické onemocnění). V procesu podpůrné fáze je třeba sledovat jisté náznaky vůle ke změně životního stylu. Pokud některé takové náznaky u klienta zpozorujeme, je nutné se posunout do další fáze. Podpůrná služba má vyvíjet snahu o dynamický průběh procesu, aby nevyvolávala v klientovi příliš velký návyk na službu. (Vágnerová, Csémy, Marek, 2013)

V této fázi je klientovi nabídnuta zdravotní služba, potravinová pomoc (ošacení, hygienické pomůcky. S klientem je dobré udržet kontakt a být opatrní v tom, abychom klienta nemoralizovali, jeho obtíže nebagatelizovali a nevynášeli nad ním soudy. Takovým jednáním bychom ho mohli od další spolupráce odradit. Důležité je s klientem konstruktivně řešit jeho stávající situaci.

Může nastat situace, kdy je klient agresivní po té, když ze strany sociálních pracovníků cítí nepochopení. Je dobré mít na zřeteli, že osoby bez přístřeší si někdy svůj stav a chování vůbec neuvědomují. V tuto chvíli je naším úkolem udržet si hranice a navodit pocit důvěry. Konflikt není třeba brát osobně, jelikož si ho klient obvykle na příští schůzce nepamatuje. (Marek, Strnad, Hotovcová, 2012)

Fáze motivační: jde o snahu a způsob, díky nimž se může dostat klient z ulice. Způsob musí klientovi vyhovovat a zároveň musí být v souladu se společenskými normami. Najít správnou chvíli pro přechod do další fáze není snadné. Klient zmiňuje, že chce změnit svůj stávající život, ale neví jak. V tuto chvíli nastává hledání příslušné metody, jak klient může svoji situaci změnit. Základ sociální práce s klientem je většinou vyřízení dokladů, dalším krokem je hledání práce. Na tom, zda si klient je schopen sehnat zaměstnání či nikoli, lze rozpoznat případné bariéry, které mu v resocializaci brání. Pokud si klient nalezne zaměstnání, je nutné ho podpořit jistým ubytováním. Trvá-li období hledání zaměstnání delší dobu, je vhodné klientovi doporučit, aby se

zaregistroval na úřadu práce. Zde si klient může zažádat o dávky v hmotné nouzi, ze kterých je možné hradit ubytování. Úřad práce může klientovi nabídnout rekvalifikační kurz i doplatek na bydlení. Hlavními úkoly této fáze: zajištění dokladů a trvalého příjmu. Pokud klient nedisponuje schopnostmi naleznout zaměstnání a tento nedostatek se zdá trvalý v důsledku nějakého vážného zdravotního znevýhodnění, je dobré se obrátit na správu sociálního zabezpečení, která konstatuje, zda má klient nárok na invalidní důchod. Pokud se jedná o znevýhodnění dočasného charakteru (př. závislost) měl by takový klient projít léčebnou. (Vágnerová, Csémy, Marek, 2013)

V této fázi je také prostor pro to klienta motivovat k znovuoobnovení vztahů s jeho rodinou a známými. (Marek, Strnad, Hotovcová, 2012)

Fáze výcviková: odehrává se v ubytovacích zařízeních, kde se klient učí pracovat a získávat zodpovědnost. Pro sociální práci je důležité stabilizovat klientův příjem, započít řešení dluhů a stálého bydlení. V rámci výcvikové fáze klient chce změnit svůj životní styl, ví jak, ale chybí mu k tomu příslušné schopnosti. K získání takových schopností slouží ubytovací služby. Ty si kladou za cíl klienta izolovat od demotivujícího prostředí ulice a poskytnout takové prostředí, kde je možné žádané schopnosti rozvinout. V rámci výcvikové fáze probíhá s klientem vyřizování sociálních dávek, důchodu, rekvalifikace, řešení dluhů a klient by měl získávat sebedůvěru v rámci pracovního procesu. Včetně zmíněného klient řeší své zdraví, snaží se obnovovat vztahy se svojí rodinou a navazovat vztahy nové. Tyto vztahy symbolizují záchranné body, které mají být klientovy oporou v dokončení resocializačního procesu. Klienti by v této fázi chtěli vidět výsledky svého snažení co nejrychleji, ale nelze tuto fázi uspíšit. Není neobvyklé, že z důvodu zdlouhavosti procesu této fáze klienti předčasně programy opouštějí a pokoušejí se o vlastní začlenění do společnosti přes příbuzné a známé. V rámci této fáze je důležité najít rovinu mezi kontrolou klienta a pomocí. (Vágnerová, Csémy, Marek, 2013)

„Reálné začlenění se do společnosti je úspěšné pouze tehdy, když klient získá nové přátele a tím i pocit uplatnění ve společnosti. Sociální kontakty v podobě přátelství nemůže žádný reintegrační program nabídnout, možná proto jsou náboženské komunity tolik úspěšné.“ (Vágnerová, Csémy, Marek, 2013, s. 313)

Návrat k rizikovému způsobu chování – u klienta obvykle vyvolává pocity deprese a bezmoci. Je zde třeba ho podpořit, sdělit mu, že to byl jen pokus a že další může být úspěšný. Klienta je třeba uklidnit a nevyvolávat u něj vzpomínky, které by probouzely pocity viny. Pro osoby trpící dlouhodobou závislostí, kterým se opakovaně nezdařila léčba, je dobré zřízení domovů se zvláštním režimem, kde mohou být ubytováni i v intoxikovaném stavu návykovou látkou. Lze s nimi tak lépe pracovat než v denním centru, noclehárně, azylovém domě, kde pod vlivem návykové látky nesmějí být. (Marek, Strnad, Hotovcová, 2012)

3.3.4 Koncept a proces systému resocializace osob bez přístřeší

V této kapitole vám nastíním plán koncepce systému resocializace navržený dle Souhrnného materiálu pro tvorbu koncepce práce s bezdomovci v ČR na období do roku 2020, který vytvořil Ilja Hradecký a kolektiv.

“Přístup k bezdomovectví je obvykle spojen s chápáním bezdomovectví jako stavu. Ve skutečnosti jde o dlouhodobý proces- od ohrožení přes sociální vyloučení, až po návrat do obvyklého životního stylu, tedy po bydlení. Sociální práce- pokud má být účinná- musí být promyšleně realizována ve všech fázích procesu bezdomovectví.“ (Hradecký a kol, 2012, s. 22)

a.) Proces bezdomovectví z hlediska prevence (Hradecký a kol, 2012)

Primární prevence by měla dosahovat do procesů, z nichž se rodí cesty k bezdomovectví, jde o tyto oblasti: nerespektování požadavku na rovné příležitosti, základní diference ve výchozím sociálním a kulturním kapitálu, prohlubování bídy a chudoby, dluhových závislostí a pastí, nezaměstnanost, ale i netolerantnost, násilí a krajní politické a názorové trendy, nevzdělanost, nekulturnost, růst nedůvěry ve společnosti ve vzájemných vztazích mezi lidmi i mezi občany a institucemi, včetně promyšlených postupů, těžení zisku ze situace právě těch nejubožejších. Také sekundární a terciární prevenci.

Sekundární prevence – je zaměřena na osoby, které mohou být v budoucnu bezdomovectvím ohroženy, ale hrozba ještě není akutní. Jedná se především o osoby před výstupem z věznice, před opuštěním dětské instituce, před propuštěním ze zdravotnického zařízení, dlouhodobě nezaměstnané.

V oblasti terciární prevence – jde o podporu osobám, které již přišly o bydlení, ale nepřebývají na ulici. V této situaci by měla být dle (Hradecký a kol, 2012) ústřední organizace prevence proti vystěhování. Ze zahraničních zkušeností vyplývá, že tento systém prevence, který předchází vzniku zjevného bezdomovectví je až desetkrát levnější než následné služby bezdomovcům. Tuto roli do určité míry naplňují domy na půl cesty, věková kategorie je však omezena zákonem (108/2006 Sb.) mladé lidi do 26 let. (Hradecký a kol, 2012)

b.) Aktuální pomoci v procesech sociální inkluze lidí bez domova

„sociální intervence sloužící k záchraně lidí bez domova před ztrátou života, zdraví, sociálních vztahů, možností pro uplatnění a možností pro existenci v poloze lidské důstojnosti.“ (Hradecký a kol, 2012, s. 23) Zde jsou zahrnuty služby sociální práce s bezdomovci.

c.) Hledisko fází resocializace

Jedná se o podmínky pro dovršení návratu do běžné společnosti. Tato fáze směřuje k přípravě a samotnému užívání bydlení s podporou až po přechod k samostatnému bydlení a vlastní odpovědnosti. V současnosti se v sociální práci s bezdomovci používá vícestupňový model resocializace, který je založen na aplikaci zákona o sociálních službách. Tento model má ale jisté nedokonalosti, a to především v nedostupnosti podporovaného a nájemního bydlení pro sociálně vyloučené osoby bez přístřeší, a také v nedostupnosti sociálních služeb. Po azylových domech nebo domech na půl cesty absentují navazující služby a tak se často stává, že lidé bez přístřeší skončí v azylovém domě bez možnosti dalšího postupu, čímž vzniká návyk na sociální služby, který může přerůst v závislost. (Hradecký a kol, 2012)

Souhrnný model pro tvorbu koncepce práce s bezdomovci v ČR na období do roku 2020 podává návrh vícestupňového modelu s efektivním propojením. (viz Příloha, obrázek č. 1)

Metoda inkluze zaměřená nejprve na bydlení

Jedná se o metodu též navrženou v rámci Souhrnného materiálu Koncepce práce s bezdomovci v ČR do roku 2020 Iljou Hradeckým a kolektivem autorů. Metoda Housing first, tedy nejprve bydlení se jeví jako adekvátní řešení znepokojující situace osob bez přístřeší. (Hradecký a kol, 2012)

Jaké může být lepší východisko z této problematiky než zajistit bezdomovci domov a podporovat ho v řešení jeho dalších problémů (př. hledání zaměstnání, dluhová problematika). Obávám se ale, že problematika bezdomovectví a samotného procesu resocializace není v současnosti dostatečně aktivně řešena proto, aby mohl být tento koncept efektivně uskutečněn do roku 2020.

Metoda inkluze zaměřená nejprve na bydlení (housing first , housing let). (viz Příloha, obrázek č. 2)

Housing first (nejprve bydlení) preferuje zajištění bydlení jako východisko pro prevenci zjevného bezdomovectví a skrytého bezdomovectví. Právo na bydlení je zde chápáno jako základní právo člověka, nezbytný předpoklad pro řešení dalších problémů (sociálních, zdravotních, zaměstnanosti). Nejvhodněji se vztahuje ke krátkodobým bezdomovcům, protože pro ně je nezbytná doba učení se samostatnosti nejkratší. Vhodná je i pro lidi bez domova, kteří jsou na konci současného vícestupňového modelu v azylovém domě nebo domě na půl cesty. V přístupu zaměřeném nejprve na bydlení je nutná adekvátní sociální podpora lidem, kteří se na toto bydlení připravují nebo těm, kteří v něm již bydlí a to v rámci terénních programů nebo sociálně aktivizačních služeb. (Hradecký a kol, 2012)

Narůstá ale přesvědčení, že přístup k problematice bezdomovectví založený na současném vícestupňovém modelu vede spíše k vyloučení bezdomovců a zvyšuje míru bezdomovectví tím, že osoby bez přístřeší udržuje v systému služeb a podněcuje tak jejich závislost na službách. Aby mohla být metoda zaměřena nejprve na bydlení zavedena, je nutné zajistit dostatečný přístup k adekvátnímu bydlení. Sociální a veřejnoprávní bydlení je možným řešením problematiky bezdomovectví. Nejprve je ale nutné definovat, co je to „bytová nouze“ a následně připravit řešení. (Hradecký a kol, 2012)

4 Shrnutí teoretické části

Úkolem teoretické části bylo popsat a definovat současný systém resocializace osob bez přístřeší v České republice z pohledu sociálního pracovníka, primárně v Královéhradeckém kraji.

Teoretickou část práce jsem nejprve věnovala vymezení klíčových pojmů dané problematiky osob bez přístřeší- kdo je to osoba bez přístřeší, co je to bezdomovectví, dále jejich historii a typologii bezdomovců. Druhý tematický okruh byl soustředěn na sociální vyloučení osob bez přístřeší, konkrétně na příčiny vzniku bezdomovectví a charakteristiku osob, které jsou bezdomovectvím ohroženy a odhady statistiky osob bez přístřeší globálně v České republice a regionálně v Královéhradeckém kraji. Třetí tematický okruh se zabíral systémem resocializace osob bez přístřeší, který v sobě měl shrnutí legislativu týkající se osob bez přístřeší, popis orgánů, organizací, služeb a jejich metod a konceptů, které si kladou za cíl právě resocializaci osob bez přístřeší v ČR.

Shromáždit důležitá data pro popis a definici současného systému resocializace nebylo nikterak jednoduché, jelikož v průběhu tvorby teoretické části se ukázalo, že v České republice dosud neexistuje jasně definovaný systém resocializace pro osoby bez přístřeší a není se čemu divit, jelikož český právní řád dosud nezná ani legální definici bezdomovectví, bezdomovec. Z dostupných informací je resocializační systém pro osoby bez přístřeší prováděn v rámci víceúrovňového systému resocializačních služeb, které se soustředí buď na podporu klienta, nebo ve vyšších stupních systému na změnu v jeho dlouhodobě nepříznivé sociální situaci. Problematické je na víceúrovňovém resocializačním systému to, že absentuje provázanost služeb a úplně chybí pobytové služby (sociální bydlení) navazující na azylové domy a domy na půli cesty. Z důvodů tohoto nedostatku se mnohdy osoby bez přístřeší dostávají do stavu závislosti na poskytovaných službách pobytových zařízení a resocializace osob bez přístřeší nemůže být zdárně dokončena. Ve výzkumném šetření budu zkoumat všechny bariéry, které se nacházejí v současném víceúrovňovém systému resocializace osob bez přístřeší, které v důsledku osobám bez přístřeší zabraňují opětovnému návratu do společnosti. A na závěr podám návrh ideálního modelu resocializačního programu.

5 Výzkumné šetření v oblasti resocializace osob bez přístřeší

Výzkumné šetření je zaměřeno na identifikaci a popsání současných bariér vyskytujících se v procesu resocializace osob bez přístřeší z pohledu sociálních pracovníků azylových domů v Královéhradeckém kraji. Těmto pracovníkům jsem pokládala otázky zaměřené na bariéry v oblasti získávání zaměstnání klientů, dostupnosti bydlení, zdravotní péče, sociálních služeb a podpory v resocializaci. Otázky se týkaly především zjištění současných bariér v procesu systému resocializace lidí bez přístřeší.

Vzhledem k tomu že jsem svoji odbornou praxi na vysoké škole strávila převážně v azylovém domě, začala mě problematika bariér znemožňujících resocializaci osob bez přístřeší velmi zajímat. Navíc je mi Královéhradecký region dostupný pro samotnou realizaci výzkumného šetření.

5.1 Formulace výzkumných cílů

Hlavním cílem mého výzkumného šetření je popsat a identifikovat bariéry, které se v současnosti vyskytují v procesu systému resocializace osob bez přístřeší z pohledu sociálních pracovníků azylových domů v Královéhradeckém kraji.

Tato identifikace a popis jsou dle mého názoru důležité pro tvorbu a realizaci zkvalitněné koncepce procesu systému resocializace osob bez přístřeší primárně v Královéhradeckém kraji.

Formulace výzkumných cílů

Hlavní cíl výzkumného šetření: popsat a identifikovat bariéry, které se v současnosti vyskytují v procesu systému resocializace osob bez přístřeší z pohledu sociálních pracovníků azylových domů v Královéhradeckém kraji.

Hlavní cíl byl přetransformován do hlavní výzkumné otázky:

Hlavní výzkumná otázka: Jaké se nachází bariéry v systému resocializace osob bez přístřeší z pohledu sociálních pracovníků zaměstnaných v azylových domech v Královéhradeckém kraji?

Hlavní výzkumná otázka byla rozdělena do čtyř dílčích výzkumných otázek:

DVO1 Jaké mají osoby bez přístřeší možnosti uplatnění se na trhu práce a jaké se nachází bariéry v oblasti získání zaměstnání pro tyto klienty?

Cílem této dílčí výzkumné otázky bylo identifikovat možnosti uplatnění osob bez přístřeší na trhu práce a popsat možné bariéry, které se nacházejí v oblasti získávání zaměstnání těchto klientů. Identifikování bariér v oblasti uplatnění na trhu práce osob bez přístřeší je důležité z hlediska jejich zmírnění či odstranění.

DVO2 Jaké mají osoby bez přístřeší možnosti získat bydlení navazující na služby azylového domu a co lze v této problematice vnímat jako bariéry pro tyto klienty?

Cílem této dílčí výzkumné otázky bylo identifikovat, jaké mají možnosti osoby bez přístřeší získat bydlení navazující na azylový dům a popsat bariéry které se v této problematice nacházejí. Identifikování bariér v oblasti možnosti získání bydlení navazující na azylový dům pro osoby bez přístřeší je důležité z hlediska jejich zmírnění či odstranění.

DVO3 Jakým způsobem hodnotí sociální pracovníci dostupnost zdravotních služeb pro osoby bez přístřeší a zda se v této oblasti nachází nějaké bariéry?

Cílem této dílčí výzkumné otázky bylo identifikovat, jak hodnotí sociální pracovníci dostupnost zdravotní péče pro osoby bez přístřeší a identifikovat a popsat bariéry které se v této problematice nacházejí. Identifikování bariér v oblasti dostupnosti zdravotních služeb má sloužit k jejich zmírnění či odstranění.

DVO4 Jakých forem podpory v resocializaci se dostává osobám bez přístřeší v rámci sociálních služeb a zmonitorování slabých stránek, které mohou v důsledku vést k bariérám v procesu resocializace?

Cílem této dílčí výzkumné otázky bylo identifikovat, jaké formy podpory v resocializaci využívají sociální pracovníci pro osoby bez přístřeší v rámci sociálních služeb a zda se v této oblasti vyskytují nějaké bariéry. Identifikování bariér v oblasti podpory resocializace osob bez přístřeší může být důležité pro jejich zmírnění či odstranění.

5.2 Metodologické ukotvení výzkumného šetření

Pro účely výzkumného šetření bylo zvoleno kvalitativní výzkumné strategie s ohledem na hlavní cíl bakalářské práce. Protože jeho záměrem je pochopení a popis procesu systému resocializace a identifikování možných bariér, které mohou být klíčové pro sociální pracovníky azylových domů a sektory zainteresované do problematiky bezdomovectví a to ve zvýšení efektivity procesu resocializačního systému směřujícího k osobám bez přístřeší. *„Kvalitativní výzkum je proces hledání porozumění založený na různých metodologických tradicích zkoumání daného sociálního nebo lidského problému. Výzkumník vytváří komplexí, holistický obraz, analyzuje různé typy textů, informuje o názorech účastníků výzkumu a provádí zkoumání v přirozených podmínkách“.* (Hendl, 2005, s. 48)

Nevýhodou kvalitativního výzkumu je, že analýza dat i jejich sběr jsou časově náročné. Výhodou je jeho flexibilita.

V bakalářské práci bylo užito metody dotazování a techniky polostrukturovaného rozhovoru.

Pro sběr potřebných dat byla využita metoda dotazování, *„jejímž účelem je získat vyličení žitého světa dotazovaného s respektem k interpretaci významu popsanych jevů“* (Švaříček, Šedřová, 2007, in Šebestíková, 2011, s. 40), kdy může tazatel pomocí otevřených otázek porozumět odpovědím dotazovaných. Pro účely práce byla zvolena technika **polostrukturovaného rozhovoru**, který se drží předem daného tematizovaného návodu s otázkami, které se mohou dále rozvíjet. Jedná se o náročnější výzkumnou techniku, co se týče časového hlediska i hlediska vyhodnocení získaných dat, jako pozitivum lze vnímat možnost se pružně přizpůsobit vzniklým situacím. (Gavora, 2000, in Šebestíková, 2011)

Tabulka 1: Transformace výzkumných kroků

Vo	Výzkumný nástroj	Informanti
DVO 1	Polostrukturovaný rozhovor	Sociální pracovníci – azylového domu
DVO 2	Polostrukturovaný rozhovor	Sociální pracovníci – azylového domu
DVO 3	Polostrukturovaný rozhovor	Sociální pracovníci – azylového domu
DVO 4	Polostrukturovaný rozhovor	Sociální pracovníci – azylového domu
DVO 5	Polostrukturovaný rozhovor	Sociální pracovníci – azylového domu

Tabulka 2: Transformace výzkumných otázek do tazatelských otázek

Vo	To
DVO1 Jaké mají osoby bez přístřeší možnosti uplatnění se na trhu práce a jaké se nachází bariéry v oblasti získání zaměstnání pro tyto klienty?	<p>TO1 Jak se daří vašim klientům získat zaměstnání?</p> <p>TO2 Jaká je dostupnost zaměstnání ve vašem okolí?</p> <p>TO3 Z jakých důvodů se vašim klientům nedaří naleznout zaměstnání?</p> <p>TO4 Co vnímáte jako největší bariéru v možnosti uplatnění se na trhu práce vašich klientů?</p> <p>TO5 Setkali jste se s tím, že by někteří z vašich klientů vykonávali práci tzv. načerno? Pokud ano jaké v tom vnímáte výhody/nevýhody</p> <p>TO6 Nabízí vaše zařízení službu sociální rehabilitace?</p>

<p>DVO2 Jaké mají osoby bez přístřeší možnosti získat bydlení navazující na služby azylového domu a co lze v této problematice vnímat jako bariéry pro tyto klienty?</p>	<p>TO7 Jak se daří vašim klientům naleznout bydlení?</p> <p>TO8 Jaký z typů bydlení navazující na služby azylového domu využívají vaši klienti nejčastěji?</p> <p>TO9 Mají vaši klienti možnost využít podporovaného bydlení?</p> <p>TO10 Co vnímáte jako největší bariéry v řešení problematiky bydlení vašich klientů?</p> <p>TO11 Vytváří vaše obec vhodné podmínky pro uspokojování potřeb bydlení?</p> <p>TO12 Jak byste zhodnotil/a dostupnost bydlení ve vašem okolí?</p>
<p>DVO3 Jakým způsobem hodnotí sociální pracovníci dostupnost zdravotních služeb pro osoby bez přístřeší a zda se v této oblasti nachází nějaké bariéry?</p>	<p>TO17 Jak hodnotíte dostupnost zdravotní péče pro vaše klienty?</p> <p>TO18 Vnímáte zdravotní péči pro osoby bez přístřeší jako finančně dostupnou?</p> <p>TO19 Jaké jsou podle vás bariéry v přístupu vašich klientů ke zdravotní péči?</p>

<p>DVO4 Jakých forem podpory v resocializaci se dostává osobám bez přístřeší v rámci sociálních služeb a zmonitorování slabých stránek, které mohou v důsledku vést k bariérám v procesu resocializace?</p>	<p>TO20 Jaké druhy dávek sociální pomoci/podpory vaši klienti nejčastěji čerpají?</p> <p>TO21 Setkal/a jste se někdy s případy klientů, kterým se více vyplatí čerpat dávky sociální pomoci/podpory, nežli pobírat plat či mzdu?</p> <p>TO22 Vnímáte tento jev jako možnou bariéru v resocializaci osob bez přístřeší?</p> <p>TO23 Jak byste zhodnotil/a efektivitu poskytovaných služeb směřujících k resocializaci osob bez přístřeší?</p> <p>TO24 Nabízí se podle vás ve vašem okolí dostatek služeb, které mají za cíl podporovat osobu bez přístřeší v resocializaci?</p> <p>TO25 Co vnímáte jako nedostatek v resocializačním systému pomoci osobám bez přístřeší?</p> <p>TO26 Využívá vaše zařízení některých paralelních programů resocializace osob bez přístřeší?</p> <p>TO27 Čím je podle vás nejdůležitější resocializační systém doplnit?</p>
--	--

5.3 Charakteristika nositelů potřebných informací (účastníci výzkumu)

Pro účely bakalářské práce byli vybráni za nositele potřebných informací sociální pracovníci, kteří pracují v azylových domech v Královéhradeckém kraji déle než jeden rok. Tito sociální pracovníci byli zvoleni, protože byli vhodnými nositeli informací zasvěceni v problematice procesu systému resocializace osob bez přístřeší. Vytvořila jsem vzorek sedmi sociálních pracovníků, kteří s osobami bez přístřeší pracují v přímém kontaktu minimálně jeden rok. Respondenti byli k rozhovoru velmi ochotní a byl u nich zřetelný zájem o tuto problematiku.

5.4 Časový plán výzkumného šetření

Bakalářská práce byla vypracována v časovém rozmezí březen – říjen 2014. Časový plán výzkumného šetření, včetně jeho dílčích aktivit byl zanesen v níže uvedené tabulce.

Tabulka 3: Časový plán výzkumného šetření

Aktivita	Časové období
Zajištění podkladů a jejich prostudování pro teoretickou část BP	Březen 2014 – Květen 2014
Vypracování teoretické části BP	Duben 2014 – říjen 2014
Projekt empirického sociálního výzkumného šetření	Duben 2014
Předvýzkum	Duben 2014
Sekundární analýza	Duben 2014
Realizace výzkumného šetření - rozhovory	Duben 2014
Zpracování výsledků výzkumu	Září 2014- Říjen 2014
Dokončení bakalářské práce	Listopad 2014

5.5 Shrnutí výsledků předvýzkumu

Vedla jsem si takzvaný pilotní rozhovor se sociální pracovnící Azylového domu Matky Terezy v období mé dvouměsíční odborné praxe v rámci studia. Byl proveden polostrukturovaný rozhovor, dle návodu po sobě jdoucích otázek ve čtyřech oblastech problematiky a osvědčil se jako srozumitelný schopný přinést potřebné informace, které jsou pro cíl výzkumného šetření použitelné. Podobu návrhu otázek jsem po předvýzkumu neměnila.

5.6 Popis realizace výzkumného šetření

Před započítím výzkumného šetření byly nejprve vytipovány azylové domy, které se nacházejí v Královéhradeckém kraji, kde pracují sociální pracovníci. Na tyto pracoviště jsem se obracela převážně telefonicky, kdy potencionálním respondentům byl sdělen záměr i cíl výzkumného šetření a kritéria, které by měl respondent splňovat, včetně sdělení o časové náročnosti provedení daného rozhovoru. S účastí na rozhovoru vyjádřilo souhlas všech sedm oslovených sociálních pracovníků z Královéhradeckého kraje. Region Královéhradeckého kraje byl zvolen pro lepší dostupnost mé osobě. Setkala jsem se s ochotou a sdílností všech mých respondentů, se kterými se dalo velmi ladně dohodnout na termínu provedení výzkumného šetření i ve výzkumu samotném mě až překvapovali svojí laskavostí sdílet se mnou informace zaznamenané z jejich profesního života. Během rozhovoru jsem místy pociťovala rozhořčenost ze strany respondentů nad neuspokojivou situací v procesu systému resocializace.

Rozhovory jsem si nahrávala na diktafon, nebo zapisovala. Nahrávání nebylo příjemné pouze pro dva respondenty. Nahrávky i zápisky byly po té přepsány i s nespisovnými výrazy kvůli ponechání autenticity daného textu. Všechny rozhovory se odehrávaly v kancelářích azylových domů. Délka rozhovoru se pohybovala od 30 do 45 minut. Se sociálními pracovníky bylo realizováno celkem sedm polostrukturovaných kvalitativních rozhovorů, jejichž identifikace je přehledně zanesena v tabulce č. 4.

Tabulka 4: Identifikace vzorku informantů

<i>Informant / ka</i>	<i>Pracovní pozice</i>	<i>Věk (let)</i>	<i>Délka praxe (let) na stejné prac. pozici</i>	<i>Organizace</i>	<i>Vzdělání</i>
I1	SP – AD	36	5	Dům na půli cesty- Náchod	VŠ v oboru sociální práce
I2	SP – AD	40	8	Azylový dům pro ženy a matky s dítětem- Trutnov	VŠ v oboru sociální práce
I3	SP – AD (terénní sociální pracovník)	50	10	Azylový dům Matky Terezy- Hradec Králové	VŠ v oboru sociální práce
I4	SP – AD (sociální pracovnice pro azylový dům)	30	5	Azylový dům Matky Terezy- Hradec Králové	VŠ v oboru sociální práce
I5	SP – AD	35	8	Dům Žofie- azylový dům- Dvůr Králové nad Labem	VŠ v oboru sociální práce

I6	SP – AD	28	2	Domov pro matky s dětmi- Azylový dům- Hradec Králové	VŠ v oboru sociální práce
I7	SP – AD	44	7	Integrační azylové středisko- Jaroměř	VŠ v oboru sociální práce

Vysvětlivky: SP – AD = sociální pracovník – pro azylový dům

6 Interpretace získaných poznatků v pořadí podle dílčích výzkumných otázek

6.1 Dílčí výzkumná otázka č. 1

DVO1 Jaké mají osoby bez přístřeší možnosti uplatnění se na trhu práce a jaké se nachází bariéry v oblasti získání zaměstnání pro tyto klienty?

Cílem této dílčí výzkumné otázky bylo identifikovat možnosti uplatnění osob bez přístřeší na trhu práce a popsat možné bariéry, které se nacházejí v oblasti získávání zaměstnání těchto klientů. Identifikování bariér v oblasti uplatnění na trhu práce osob bez přístřeší je důležité z hlediska jejich zmírnění či odstranění.

Prostřednictvím odpovědí na tazatelské otázky bylo následně analyzováno, že 4 ze 7 dotazovaných respondentů hodnotili situaci možnosti naleznutí zaměstnání svých klientů jako velice obtížnou. 2 z respondentů hodnotí situaci jako individuální dle I4 *„záleží na vzdělání, stálý pracovní poměr je ojedinělý“*. A dle I6 *„záleží na vlastním úsilí, vzdělání a zdravotním stavu“*. Pouze I5 hodnotí možnosti naleznutí zaměstnání pro své klienty jako uspokojivé. I5: *„v současnosti zde máme ubytováno 9 klientů a u 8 z nich se nám podařilo naleznout zaměstnání“*.

Důvody, pro které se klientům nedaří naleznout zaměstnání/ bariéry, jsou ve shrnutí dle respondentů tyto:

- záznam v rejstříku trestů
- nejvyšší dosažení vzdělání často pouze základní nebo nedokončené vzdělání
- předsudky o této cílové skupině (halo efekt)
- mylné představy o mzdě za odvedenou práci
- neochota učit se novým věcem (pracovním úkonům)
- nechut' dojíždět mimo město
- pracovní morálka – pozdní příchod, opakované absence, nedodržení zadaného pracovního úkolu, obtížná komunikace na pracovišti
- věk nad 50 let

- komunikační nedostatky

I4: *„Jako velkou bariéru vnímám nedostatek volných pracovních míst pro osoby s nízkým vzděláním.“*

I7: *„Spousta zaměstnavatelů cizince zaměstnat nechce a ztížené to mají neznalostí češtiny, nebo nemohou doložit nostrifikovaný doklad o vzdělání.“*

S nehlášenou prací s prací tzv. na černo se u svých klientů setkali všichni dotazovaní respondenti.

I4: *„Většina našich klientů pracuje načerno a já, i když jsem sociální pracovník, v tom vidím i výhody, protože mám pocit, že je dobře, že ty lidi dělají alespoň něco, když už neseženou práci, protože oni jí shánějí stále, nikdo je nezaměstná všichni jenom načerno. Dává jim to alespoň nějaký řád a jistotu, budou mít nějaké peníze navíc, které si můžou ušetřit.“*

Ve shrnutí shromážděných informací sledávají respondenti v nehlášené práci v práci tzv. načerno tyto výhody/ nevýhody.

Výhody: alespoň někde je možnost výděleku pro naše klienty, režim, příjmy, menší riziko vzniku jiných patologických jevů.

Nevýhody: I1: *„Uživatel tento druh obživy nepovažuje za nelegální (výchovný efekt je nulový), uživatel je často zneužíván, odvedená práce neodpovídá vyplacené mzdě, uživatel často vykonává velice podřadné úkony, které hraničí až s ohrožením lidských práv“.* Na tomto tvrzení se shodli všichni z dotazovaných respondentů.

Na otázku zda zařízení respondentů zprostředkovává pro své klienty sociální rehabilitaci, odpověděli všichni respondenti kromě I1, I5 a I7 ano. I1: *„Naše zařízení nemá tento druh služby zaregistrovaný, tudíž tedy nenabízíme a ani neposkytujeme tento druh služby.“*

I5: *„máme v plánu tuto službu zaregistrovat“.*

I7: *„Ne tuto službu nemáme, naši klienti mají možnost účastnit se na kurzech, které zprostředkovávají nevládní organizace například Královéhradecká charita, nebo organizace na pomoc uprchlíkům.“*

V případě těch respondentů, kteří odpověděli, že tuto službu nabízí I2, I3, I4, I6. Azylové domy pro matky s dětmi I2 a I6 nabízí kluby šití, vaření, péče o dítě. Azylové domy pro muže I3, I4 nabízí nácvik dovedností pro zvládnání péče o vlastní osobu, soběstačnosti a dalších činností vedoucích k resocializaci- pracovní terapii- v kuchyni, dílně, v sociálním šatníku, práce při organizování aktivit organizace- dobročinných bazarů, společných akcí prezentací, pomoc při stěhování, úklid a jiné pomocné práce.

Shrnutí DVO1

Na základě provedené analýzy odpovědí, sociálních pracovníků azylových domů, byl vyvozen závěr, že většina respondentů hodnotí možnosti naleznutí zaměstnání osob bez přístřeší jako malé. Dostupnost legálních pracovních pozic hodnotí pro své klienty osoby bez přístřeší jako těžce dostupnou. Pouze V Domě Žofie respondent I5 hodnotí tuto situaci kladně, jelikož klientům tohoto azylového domu se sehnat zaměstnání daří. Vysvětluji si to tím, že prostředí Domu Žofie je komorní. Kapacita lůžek je pro 10 osob bez přístřeší a tak může být s jednotlivými klienty intenzivnější práce, právě třeba ve společném hledání zaměstnání, nebo má Dvůr Králové nad Labem dostatek volných pracovních míst pro osoby s nízkým vzděláním. Každopádně jsem měla z této informace týkající se Domu Žofie radost, protože stav zaměstnanosti ve všech ostatních zařízeních dle rozhovorů se sociálními pracovníky azylových domů hodnotím jako žalostný, a to jak pro samotné osoby bez přístřeší, tak pro sociální pracovníky, kteří jsou často ve střetu s neúspěchem, když nemusí být nutně chyba na straně osoby bez přístřeší. Pro osoby bez přístřeší v Královéhradeckém kraji vhodné pracovní pozice spíše nejsou.

Bariéry v možnosti naleznutí zaměstnání u osob bez přístřeší spočívají hlavně v nízkém dosaženém vzdělání a nedostatku pracovních pozic právě pro tyto osoby, dále v komunikačních nedostatcích, mívají záznam v rejstříku trestů, osoby bez přístřeší nad 50 let jsou diskriminovány kvůli věku, pokročilý věk v budoucím zaměstnavateli evokuje nevykonnost př. v řemeslnické práci. Zaměstnavatelé neradi zaměstnávají cizince. Osoba bez přístřeší je nelukrativním potencionálním zaměstnancem, zaměstnavatelé často podléhají halo-efektu. Osoby bez přístřeší často nemají zažité pracovní návyky, nepřichází do práce včas, mají opakované absence, nedrží se zadaného pracovního úkolu, obtížně komunikují v pracovním prostředí.

Při položení otázky respondentům, zda se setkali s tím, že jejich klienti vykonávají nehlášenou práci, práci tzv. načerno všichni respondenti odpověděli, že ano. A i přes negativní dopady, kterých jsou si vědomi, jsou obecně rádi, že si jejich klienti našli alespoň nějakou práci a je tak menší riziko vývoje jiných patologických jevů. Zdá se mi to naprosto pochopitelné, člověk ve svém životě nutně potřebuje něco tvořit kvůli naplňování potřeby seberealizace (Maslowova pyramida potřeb). Bez práce člověk mívá pocity nepotřebnosti, bezcennosti vlastní osoby, vytrácí se mu sebeúcta a společnost ho jako nezaměstnaného stigmatizuje a negativní dopady plynoucí z nedostatku financí zapříčiněné nezaměstnaností významně omezují uspokojení těch nejzákladnějších potřeb. Proto je dobré dělat alespoň něco, cokoli co člověku navodí pocit, že je alespoň trochu užitečný a má možnost si přivydělat.

Na otázku, zda zařízení respondentů poskytuje svým klientům služby sociální rehabilitace, jsem se dotazovala proto, že sociální rehabilitaci ze své praxe v azylovém domě vnímám jako efektivní pro resocializaci osob bez přístřeší. Vím, že právě ti co nemohli naleznout zaměstnání, si celkem vážili úkolů, které jim byly uloženy v rámci této služby, protože jim při jejich plnění narůstala osobní důležitost, byl naplňován tolik důležitý pocit seberealizace s tím, že služba sociální rehabilitace alespoň trochu simuluje pracovní prostředí, včetně symbolických odměn a určitého řádu. Vnímám tuto službu jako důležitou v procesu systému resocializace a ukázalo se, že kromě dvou zařízení, které tuto službu nemají registrovanou, ji všechny ostatní zařízení mají, nebo ji plánují. U těch co ji mají, respondenti vyjadřovali hojný zájem svých klientů.

6.2 Dílčí výzkumná otázka č. 2

DVO2 Jaké mají osoby bez přístřeší možnosti získat bydlení navazující na služby azylového domu a co lze v této problematice vnímat jako bariéry pro tyto klienty?

Cílem této dílčí výzkumné otázky bylo identifikovat, jaké mají možnosti osoby bez přístřeší získat bydlení navazující na azylový dům a popsat bariéry, které se v této problematice nacházejí. Identifikování bariér v oblasti možnosti získání bydlení navazující na azylový dům pro osoby bez přístřeší je důležité z hlediska jejich zmírnění či odstranění.

Z analýzy odpovědí respondentů vyplynulo, že možnosti nalézání bydlení navazující na služby azylového domu pro osoby bez přístřeší jsou malé. I1: *„Dostupnost bydlení se odvíjí od finančních možností zájemce o bydlení.“* Tím je myšleno, že nabídek podnájmu i bytových prostorů ke koupi je dostatek, ale lidem v nepříznivé životní situaci jsou finančně nedostupné. Většina dotazovaných respondentů se ve svých odpovědích shodlo, že jejich klienti z azylového domu převážně odchází na ubytovny, z důvodu finanční dostupnosti, nebo odchází do jiného azylového zařízení, nebo k příbuzným či přátelům, kde bydlí načerno, jelikož nejsou schopni z dávek hmotné nouze ušetřit na kauci nájemního bytu. Kromě I7: *„v hledání bydlení pro naše klienty pomáhá státní integrační program, který nabízí kurzy češtiny, pomoc v hledání bydlení, ministerstvo vnitra poskytuje azylantům příspěvek na bydlení formou dotací městu, který zprostředkuje byt, nebo soukromému majiteli dle počtu osob v bytě. Naši klienti odcházejí častěji do nájemných bytů, nežli do ubytoven.“*

Podporované bydlení v podobě sociálních (tréninkových bytů) je klientům azylových domů dle odpovědí respondentů nedostupné. Dle I3: *„Já myslím, že v celé České republice neexistuje sociální bydlení.“* V tomto duchu odpovídali všichni zbývající respondenti kromě I7: *„tréninkové byty mají naši klienti tady, v podstatě zde funguje trénink reálného života, který je čeká, mají svůj byt s kuchyní, sociálním zázemím svým soukromím a mají možnost volného pohybu.“* I5: *„V naší obci máme sociální byty, ale našim klientům jsou spíše nedostupné, ale plánujeme rozšíření služeb o sociální byty v patře našeho azylového domu, které je zatím prázdné.“*

Za největší bariéry v oblasti řešení problematiky bydlení osob bez přístřeší, považují respondenti ve shrnutí tyto:

- nedostatek financí – výdělkem nebo dávkou klienti nepokryjí výdaje za bydlení,
- nedostatek podporovaného bydlení
- diskriminace – pronajímatel klienty často odmítne z obav o svůj majetek a pověst v okolí.

Projevuje se zde problematika předchozí otázky DVO1, kdy se podle odpovědí respondentů, klientům spíše nedaří najít zaměstnání a tak je z finančních důvodů mařena i možnost najít si důstojné bydlení.

Na otázku, zda obec vytváří podle respondentů vhodné podmínky pro uspokojování potřeb bydlení klientů, bylo odpovídáno záporně. Všechny sedm dotazovaných respondentů si není vědomo, že by se obec snažila o vytváření vhodných podmínek pro uspokojování potřeb bydlení klientů azylových domů. V případě I2 a I6: „Nevytváří“ Je to problematičtější o to, že se jedná o klientky- matky s dětmi v azylovém domě, kde je lhůta pobytu rok a ubytovny často odmítají ubytování pro děti, sociální bydlení není pro tyto klientky dostupné a zaměstnání si nalézají neskoro. Takže v azylových domech pro matky s dětmi je možnost nalezení navazujícího bydlení na azylový dům značně omezená, na rozdíl od ostatních azylových domů jsou zde malé děti, o jejichž vyšší potřebě jistého zázemí, pocitu bezpečí a jistoty netřeba diskutovat. I1: „Z dostupných obecních zdrojů mi není známo, že by se nějak obec aktivně zapojovala do vytváření podmínek. V našem regionu chybí i tolik potřebná noclehárna.“ I3: „Obec nevytváří vhodné podmínky.“

Shrnutí DVO2

Cíl této výzkumné otázky se podařilo v rámci výzkumu naplnit. Podařilo se identifikovat, jaké mají možnosti osoby bez přístřeší získat bydlení navazující na azylový dům a odhalit bariéry, které se v této problematice nacházejí. Klienti azylových domů mají malé možnosti v získání navazujícího bydlení na azylový dům. Dle provedeného výzkumu nejčastěji odcházejí na ubytovny, do jiného azylového domu, k přátelům, příbuzným a velice zřídka do nájemních bytů, jelikož kvůli nedostatku financí nejsou schopni našetrřit na povinnou kauci na byt. Nedostatek financí úzce souvisí s DVO1, kdy si klienti neshodnou zaměstnání a díky tomu se jim z finančních důvodů po vypršení smlouvy s azylovým domem nedaří naleznout důstojné bydlení.

Bariéry v oblasti řešení problematiky bydlení osob bez přístřeší jsou dle výzkumného šetření tyto: nedostatek financí, nedostatek podporovaného bydlení, diskriminace osob bez přístřeší z rasových důvodů nebo z důvodů předsudků vůči cílové skupině osob bez přístřeší.

V rámci vícestupňového resocializačního programu zde narážíme na problém skrývající se v nedostatku sociálních bytů, které mají dle resocializačního modelu plynule navazovat na služby azylového domu. Chybějící článek sociálních bytů má za následek nefunkčnost předchozích služeb, kterými osoby bez přístřeší prošly s motivací začlenit se do běžné společnosti. Osoba bez přístřeší z azylového domu zřídka kdy odchází s pocitem úspěchu z naleznutého zaměstnání a bydlení, ale odchází nejčastěji na ubytovnu, kde je dále nezaměstnaná a k tomu přijde o svého partnera - sociálního pracovníka, který mu byl nápomocen. Takže proces resocializace není zdárně dokončen. V rámci provedeného výzkumného šetření mě zarazilo, že sociální bydlení je v České republice pouhou teorií, která se v praxi jako možnost řešení problematiky bydlení osob bez přístřeší nenabízí. To se ale tolik nedotýká Integrovaného azylového střediska v Jaroměři, které osobám bez přístřeší nabízí takové bydlení, které by se dalo dle respondenta I7 nazvat tréninkovým bytem, jelikož je na ně vyvíjen větší nátlak k samostatnosti mají svůj vlastní byt plně vybaven včetně kuchyně a WC a často v něm bydlí spolu se svojí rodinou, smlouvu v takovém bytě mají na rok a půl. Celkově se po provedení výzkumu v integračním středisku dá říci, že se jim dobře daří naleznout důstojné bydlení oproti azylovým domům. Zde jsou markantní odlišnosti od klasického

azylového domu, který nabízí ubytování na jeden rok, nátlak na samostatnost klientů je také přítomen, ale v menší míře a klient nebydlí v bytě, ale pokoji s dalším klientem a kuchyň koupelnu a toalety mají na patře společné a soukromí zde klient příliš nemá. V rámci výzkumného šetření bylo také zjištěno, že ze stran relevantních oblastí politik ani ze stran obcí se dotazovaní respondenti neseptkávají s aktivní snahou řešit tuto problematiku bydlení osob bez přístřeší.

6.3 Dílčí výzkumná otázka č. 3

DVO3 Jakým způsobem hodnotí sociální pracovníci dostupnost zdravotních služeb pro osoby bez přístřeší a zda se v této oblasti nachází nějaké bariéry?

Cílem této dílčí výzkumné otázky bylo identifikovat, jak hodnotí sociální pracovníci dostupnost zdravotní péče pro osoby bez přístřeší a identifikovat a popsat bariéry, které se v této problematice nacházejí. Identifikování bariér v oblasti dostupnosti zdravotních služeb má sloužit k jejich zmírnění či odstranění.

Prostřednictvím odpovědí na tazatelské otázky bylo následně analyzováno, že všech sedm respondentů hodnotilo základní zdravotní péči pro osoby bez přístřeší jako dostupnou. I1: *„ano je finančně dostupná v rámci čerpání dávek hmotné nouze mají naši klienti vyšetření zdarma.“* V tomto duchu odpovídalo zbylých šest respondentů.

Ze své praxe v Azylovém domě konkrétně v terénních službách vím, že problém v dostupnosti základní zdravotní péče nastává tehdy, kdy klient ještě nepobírá dávky hmotné nouze, zároveň se mu v důsledku nezaměstnanosti a nenahlášení se na úřadě práce neplatilo zdravotní ani sociální pojištění a tak se u některých lékařů mohlo stát, že odmítli klientovi poskytnout základní zdravotní péči. Toto je nejspíše etické dilema zdravotníků, zda poskytnout či neposkytnout zdravotní péči člověku, který nemá placené zdravotní pojištění. Pokud je takový člověk v ohrožení života, měli by se lékaři řídit Hippokratovou přísahou.

Při položení 3. tazatelské otázky: Jaké se nacházejí dle respondentů bariéry v přístupu klientů ke zdravotní péči, respondenti odpovídali takto: I1: *„klienti nepovažují svůj zdravotní stav za prioritu ve svém životě.“* I2: *„odborná vyšetření si klienti musí hradit sami, a to finančně nezvládají. Jedná se hlavně o zubaře, dále nemají na doplatky léků,*

mají problém se zakoupením speciálních zdravotnických potřeb, dioptrické brýle, rovnátka. Jako bariéru vnímáme také to, že o sebe nemají potřebu pečovat. I3: „Osoby bez přístřeší často nechtějí chodit k doktorům (ze strachu), bariérou je také hrazení léků.“ I5: „Sami od sebe naši klienti zdravotnickou péči nevyhledávají.“ Odpovědi respondentů I4, I6 a I7 se obsahově shodují s výše uvedenými.

Bariéry v dostupnosti zdravotní péče pro osoby bez přístřeší jsou v celkovém shrnutí tyto:

- nedostatek financí- klienti nemají peníze na doplatek předepsaných léků a nemohou si zakoupit speciální zdravotnické potřeby
- osoby bez přístřeší mají ke svému zdraví pasivní postoj

Shrnutí DVO3

Cíl této dílčí výzkumné otázky se podařilo naplnit. Podařilo se identifikovat, jak hodnotí sociální pracovníci dostupnost zdravotní péče pro osoby bez přístřeší a zjistit, jaké se v této problematice nacházejí bariéry. Sociální pracovníci ve výzkumném šetření rozlišovali základní zdravotnickou péči a odbornou. Co se týče té základní, všichni dotazovaní respondenti se shodli, že je jejich klientům, osobám bez přístřeší bez problémů dostupná v rámci čerpání dávek hmotné nouze. Pokud se však jedná o odbornou zdravotnickou péči, kterou si osoby bez přístřeší musí hradit samy, narážíme zde na bariéru plynoucí z nedostatku financí těchto osob. Zrovna tak si osoby bez přístřeší nezvládají platit speciální zdravotnické potřeby, jako jsou dioptrické brýle, rovnátka aj. Ve své praxi v Azylovém domě jsem se setkala s člověkem, který prý trávil rok na ulici jako ochrnutý na kancelářském křesle, když ho terénní pracovník azylového domu našel, pomohl mu obstarat mechanický vozík, ale pro pojišťovnu se nejednalo o lehký proces schvalování. Z analýzy výzkumného šetření také vyplynulo, že se u osob bez přístřeší nachází bariéra v osobnostním postoji ke svému zdraví. Lékaře z vlastní iniciativy spíše nevyhledávají, jeden z respondentů I3 poznamenal, že to bude nejspíš ze strachu, I1 z důvodu že zdraví nepovažují za prioritu ve svém životě.

6.4 Dílčí výzkumná otázka č. 4

DVO4 Jakých forem podpory v resocializaci se dostává osobám bez přístřeší v rámci sociálních služeb a zmonitorování slabých stránek, které mohou v důsledku vést k bariérám v procesu resocializace?

Cílem této dílčí výzkumné otázky bylo identifikovat, jaké formy podpory v resocializaci využívají sociální pracovníci pro osoby bez přístřeší v rámci sociálních služeb a zda se v této oblasti vyskytují nějaké bariéry. Identifikování bariér v oblasti podpory resocializace osob bez přístřeší může být důležité pro jejich zmírnění či odstranění.

Prostřednictvím analýzy odpovědí na tazatelské otázky byl cíl zdárně naplněn. Podařilo se mi shromáždit všechna důležitá data k naplnění cíle dílčí otázky a vyvození závěrů. V rámci první tazatelské otázky: Jaké druhy dávek sociální pomoci/ pojištění vaši klienti nejčastěji čerpají? Byly shromážděny tyto informace: Všichni dotazovaní respondenti uváděli, že jejich klienti čerpají především dávek hmotné nouze, a to příspěvku na živobytí, doplatku na bydlení a mimořádné okamžité pomoci. V případě azylových domů pro matky s dětmi, pobírají klientky rodičovský příspěvek a přídavek na dítě. V případě respondenta I7 v integračním azylovém středisku pobírají cizinci stejné sociální dávky jako občané České republiky, musí mít však ale potvrzení o přechodném pobytu.

V rámci druhé tazatelské otázky: Zda se sociální pracovníci azylových domů někdy setkali s případy klientů, kterým se více vyplatí čerpat dávky sociální pomoci/ pojištění nežli pobírat plat či mzdu? Respondenti odpovídali takto: I1: *„ano často, nevnímám tento jev jako bariéru v resocializaci bezdomovců. Tento jev vnímám jako neschopnost našeho státu řešit sociální situaci různých komunit. Pokud náš sociální systém řeší sociální situaci pouze vyplácením dávek, nedivme se, že i bezdomovci si raději dojdou pro dávky než na rekvalifikační kurz, který jim nikdo nenabídne, jelikož nemá podepsanou pracovní smlouvu před vstupem do kurzu.“*

I2: *„95% klientek raději čerpá dávky, než pobírá minimální mzdu.“* Všichni dotazovaní respondenti odpovídali, že se jejich klientům spíše vyplatí čerpat dávky sociální pomoci nežli pobírat plat či mzdu kromě I7: *„Čerpání dávek jako výhodu naši klienti spíše nevnímají. Pozoruji v jejich postoji jistou závázanost vůči státu, který jim povolil přechodný pobyt a umožnil čerpat dávek po nějaký čas edukace češtiny, hledání práce a*

zaměstnání. Stát jim dal šanci a oni se snaží co nejdříve se osamostatnit a pracovat. Obzvláště pro muslimského muže nemít práci znamená potupu, velice špatně snášejí být závislí na dávkách, snaží se dělat opravdu jakoukoliv práci. U syrských klientů je velmi patrná soudružnost a pospolitost. V ČR mají síť různých provozoven v podobě fastfoodu (kebab) a uplatňují se velice dobře.“

Při položení čtvrté tazatelské otázky: Jak by dotazovaní respondenti zhodnotili efektivitu poskytovaných služeb směřujících k resocializaci? Odpovídali takto: I1: „Efektivita služeb je z velké části minimální, protože neexistuje návaznost dalších zdrojů v rámci resocializace. Různé organizace a projekty, popřípadě zařízení o sobě nevědí. Stát neochotně sděluje různé programy ohledně resocializace. Úřady práce neustále opakují, že jsou přetížené, a že nemají čas se tímto zabývat.“ I2: „Efektivita je velmi nízká, výhodnější je pro klienty v síti zůstat. Resocializace nemá odpovídající efekt.“ Respondenti I3 a I6 se s předchozími tvrzeními respondentů shodují. Kladně však efektivitu poskytovaných služeb hodnotí I4: „Myslím, že služby azylového domu jsou efektivní. Nějaký z cílů individuálního plánu se podaří dosáhnout, nebo k němu alespoň nakročit. Příkladem je třeba to, že v hledání ubytování naleznou alespoň místo na ubytovně.“ I5: „Máme velice dobré výsledky, díky týmu pracovníků, kteří touto prací žijí.“ I7: „Snažíme se, jak se dá, řekl bych, že jsme úspěšní.“

Při položení páté tazatelské otázky: Nabízí se podle vás v ČR ve vašem okolí dostatek služeb, které mají za cíl podporovat bezdomovce v resocializaci? Dotazovaní respondenti odpovídali takto: I1: „Pokud si sama cíleně tyto služby nevyhledám, tak je našemu zařízení nikdo nenabízí. A pokud si tyto služby vyhledám a doporučím je našim uživatelům, spolupráce je v závěru nulová, protože tyto služby mnohdy nejsou schopny zapojit uživatele do samostatného běžného života.“

I2: „Myslím, že jich je nedostatek.“ I4: „Je zde málo podpůrných služeb. Klienti odsud odejdou do světa jako z ochranného obalu a v reálném životě se jim nedaří stát na vlastních nohách. Pro některé klienty je roční lhůta pro užívání služeb azylového domu příliš krátká.“ Respondenti I3, I5, I6 se shodli ve svém tvrzení, že se pro osoby bez přístřeší nenabízí dostatek služeb, které mají za cíl podporovat resocializaci. I7: „Co se týče služeb, máme to podchycené. Síť služeb jsou rozhozeny. Máme dobrou spolupráci s městem a nevládními organizacemi.“

Při položení šesté tazatelské otázky: Co vnímáte jako nedostatek v resocializačním systému pomoci bezdomovcům? Dotazovaní respondenti odpovídali takto: I1: *„Povrchově zmapovaná situace. Už samotný pojem bezdomovec/bezdomovectví je často společnosti podsouván v situacích, kdy jde zcela o jiný problém. Nespolupráce organizací poskytující služby klientům. A bohužel i takzvaný klientelismus, kde si jedno zařízení registruje více služeb, ale v závěru se klientovi věnuje pořád jeden a ten samý sociální pracovník, který není schopen i z jiných úhlů pohledu řešit aktuální nepříznivou sociální situaci daného klienta.“*

I2: *„Nedostatek volných pracovních pozic pro tyto klientky“*. I3: *„Nedostatek spatřuji v neexistenci sociálního bydlení.“* I4: *„Jako nedostatek vnímám to, že nejsou sociální podniky“*. I5: *„Nedostatek vnímám v dostupnosti služeb, v nerozvinutém sociálním bydlení a sociálních podnicích.“* I6: *„Komplexní práce s rodinou.“* I7: *„Nevnímám zásadní nedostatek.“*

Při položení sedmé tazatelské otázky: Využívá vaše zařízení některých paralelních programů resocializace bezdomovců? Dotazovaní respondenti odpovídali takto: I1: *„Naše zařízení se neúčastní žádné jiné přímé resocializace ve smyslu samostatných programů.“* I2: *„Potravinová banka, charitativní šatník, solidarita občanů.“* I3: *„Přijetí potravinové banky je v řízení.“* Stejně tak odpovídal respondent I4. I5: *„Vypisujeme sbírky, čerpáme oblečení z charitativního šatníku.“* I6: *„Služby intervenčního centra“*. I7: *„Spolupráce s nevládními organizacemi.“*

Při položení poslední, osmé tazatelské otázky: Čím je podle vás nejdůležitější resocializační systém doplnit? Dotazovaní respondenti odpovídali takto: I1: *„Funkce úřadu práce-zkvalitnění jejich práce, neochota a neznalost prostředí a situace na trhu práce. Spolupráce organizací dotčených tímto problémem (školy, obce, sociální zařízení, profesní cechy, hospodářská komora, Úřady práce, pracovní agentury). Ujasnění pojmu bezdomovec, jasné a průhledné podmínky resocializačního systému, kontrola vynaložení financí, různé benefity pro zaměstnavatele v případě pokrytí pracovní pozice bezdomovcem.“* I2: *„Zajištění pracovních pozic.“* I3: *„sociální bydlení, pracovní pozice, řešení sociálních dávek.“* I4: *„Podpora klientů, kteří odešli z azylového domu- návazná péče.“* I5: *„Dostupnost rekvalifikačních kurzů s návazností na zaměstnání, sociální byty, sociální podniky.“* I6: *„Neexistence azylového zařízení pro celou rodinu.“*

Bariéry v oblasti podpory resocializace osob bez přístřeší jsou ve shrnutí dle analýzy sběru dat tyto:

- osobám bez přístřeší se spíše vyplatí čerpat dávky sociální pomoci nežli pobírat plat či mzdu kromě I7
- velmi nízká efektivita poskytovaných služeb směřujících k resocializaci
- pro osoby bez přístřeší se nenabízí dostatek služeb, které mají za cíl podporovat systém resocializace kromě I7
- pojem bezdomovec/bezdomovectví je často společností podsouván v situacích, kdy jde zcela o jiný problém
- nerozvinuté sociální bydlení a sociálních podniků
- chybí preventivní programy a komplexní práce s rodinou

Shrnutí DVO4

Cíl této dílčí výzkumné otázky se podařilo naplnit. Podařilo se identifikovat, jaké formy podpory využívají sociální pracovníci pro osoby bez přístřeší v rámci sociálních služeb a odhalit bariéry, které se nacházejí v této problematice. Analýza výzkumných dat této dílčí otázky je o něco podrobnější, než předchozí analýzy dílčích otázek, jelikož ji vnímám jako zásadní pro navržení ideálního modelu resocializačního programu pro osoby bez přístřeší. Všichni dotazovaní respondenti uváděli, že jejich klienti čerpají především dávek hmotné nouze, a to příspěvku na živobytí, doplatku na bydlení a mimořádné okamžité pomoci. V případě azylových domů pro matky s dětmi, pobírají klientky rodičovský příspěvek a přídavek na dítě. V případě respondenta I7 v Integrovaném azylovém středisku pobírají cizinci stejné sociální dávky jako občané České republiky, musí mít však ale potvrzení o přechodném pobytu.

Z výzkumného šetření vyplývá, že sociální pracovníci azylových domů vnímají jako velkou bariéru v resocializaci nízkou minimální mzdu, kdy se osobám bez přístřeší často spíše vyplatí čerpat sociálních dávek, nežli pobírat plat či mzdu. Jedná se o rozdíl cca devíti set korun, mezi výplatou dávek a mzdy za odvedenou práci, což sociální pracovníci hodnotí jako demotivující fakt v aktivním hledání zaměstnání osob bez přístřeší. Odlišný postoj k této problematice dle výzkumu zaujímají klienti Integrovaného azylového střediska v Jaroměři, kteří ve většině případů vnímají čerpání sociálních dávek jako potupu a aktivně si hledají zaměstnání a na druh pracovní činnosti si nekladou vysoké nároky. Sociální pracovník tohoto azylového domu u svých klientů spatřuje vůči našemu státu vděčnost za to, že jim povolil přechodný pobyt a dal jim tak šanci postavit se na vlastní nohy a klienti se snaží osamostatnit co nejdříve. Z toho tedy vyplývá, že v problematice nezaměstnanosti se velmi projevuje osobnostní postoj jedince k pracovní činnosti. Když v ČR nemají problém naleznout zaměstnání osoby bez přístřeší a bez vlasti, proč ho mají osoby bez přístřeší České národnosti? Půjde nejspíše o hlouběji zakořeněný problém v mentalitě, a jak bylo již zmíněno v DVO1 konkrétně o přehnané nároky a mylné představy o mzdě za odvedenou práci.

Co se týká efektivit poskytovaných služeb směřujících k resocializaci, z výzkumného šetření bylo zjištěno, že z pohledu sociálních pracovníků azylových domů je efektivita služeb z velké části minimální, protože neexistuje návaznost dalších služeb v rámci resocializace. Systém resocializace nemá odpovídající efekt. S výjimkou respondentů I5

a I7, kteří se mohou chlubit dobrými výsledky. Resocializace osob bez přístřeší se jim v rámci poskytovaných služeb daří a příčinu vidí v tom, že mají v celku malou kapacitu osob pro zařízení. Daří se jim aktivně spolupracovat s každým klientem a co je důležité, sociální pracovníci, kteří zde pracují, svoji profesí žijí.

Dále se dle sociálních pracovníků nabízí v jejich okolí/ČR nedostatek služeb, které mají za cíl podporovat osoby bez přístřeší v resocializaci. Když už takové služby jsou, málokdy o sobě vědí a nejsou tak schopny spolupracovat, což opět vede k neefektivitě. Pouze sociální pracovník I7 z Integrovaného azylového střediska, hodnotí nabízející se služby v okolí/ ČR jako dostatečné. Dobře spolupracují s několika dalšími organizacemi.

Jako nedostatek v resocializačním systému sociální pracovníci vnímají nedostatek sociálních podniků, sociálního bydlení dále v dostupnosti služeb, preventivních aktivitách a komplexní práci s rodinou.

7 Závěr výzkumného šetření a návrh ideálního modelu resocializačního programu pro osoby bez přístřeší

Hlavní výzkumná otázka: **Jaké se nahází bariéry v systému resocializace osob bez přístřeší z pohledu sociálních pracovníků zaměstnaných v azylových domech v Královéhradeckém kraji?**

Cílem hlavní výzkumné otázky bylo popsat a identifikovat bariéry, které se v současnosti vyskytují v procesu systému resocializace osob bez přístřeší z pohledu sociálních pracovníků azylových domů v Královéhradeckém kraji. Zmírnění nebo odstranění identifikovaných bariér v procesu systému resocializace, může vést k zefektivnění poskytovaných služeb směřujících k resocializaci osob bez přístřeší.

Na základě provedeného výzkumného šetření a analýzy rozhovorů byl vyvozen závěr, že oslovení sociální pracovníci azylových domů identifikují bariéry ve čtyřech oblastech procesu systému resocializace. Tyto oblasti jsou zaměstnání, bydlení, zdraví, sociální služby a podpora v resocializaci. V rámci výzkumného šetření se ukázalo, že jsou tyto bariéry na tolik zásadní, že často znemožňují dobrý výsledek systému resocializačního programu a že samotná resocializace osob bez přístřeší je značně komplikovaná a zřídka kdy dochází ke zdárnému začlenění osob bez přístřeší do běžné společnosti. Čili současný resocializační program primárně v Královéhradeckém kraji má nízký efekt. V rámci oblasti zaměstnání se jedná o tyto bariéry. Osoby bez přístřeší mají často záznam v rejstříku trestů a to jim znemožňuje se v některých sektorech zaměstnat. Mají často pouze základní nebo nedokončené vzdělání, které nevyhovuje nárokům zaměstnavatele. Zaměstnavatelé mají předsudky vůči této cílové skupině, podléhají halo-efektu a bojí se je zaměstnat. Samotné osoby bez přístřeší mají mylné představy o mzdě za odvedenou práci. U některých se projevuje nechuť učit se novým věcem, nebo za svoji práci dojíždět mimo město. Někteří nemají interiorizovanou pracovní morálku, do práce nechodí včas, opakovaně nepřichází vůbec, nedrží se zadaného pracovního úkolu a mají ve své práci obtíže s komunikací. Další bariérou, která je společná pro bydlící i bezdomovce je věk nad 50 let. Takovýto člověk je nelukrativní pracovní silou pro zaměstnavatele.

V rámci oblasti bydlení se dle výzkumného šetření jedná o tyto bariéry. Osoby bez přístřeší nedisponují dostatkem financí, aby byli schopni pokrýt výdaje za bydlení včetně kauce. V Královéhradeckém kraji je dle výzkumného šetření hrubý nedostatek

sociálních bytů a nejspíše to platí pro celou ČR. Pronajímatel osobu bez přístřeší často odmítne z obavy o svůj majetek.

V oblasti zdraví se v rámci výzkumného šetření jedná o tyto bariéry. Osoby bez přístřeší nedisponují dostatkem financí a nemohou si tak zaplatit doplatek za předepsané léky a z toho samého důvodu si nemohou zaplatit ani speciální zdravotnické pomůcky, jako jsou např. dioptrické brýle. Ze své praxe vím, že Královéhradecká Charita uspořádala sbírku dioptrických brýlí pro chudé a z této sbírky si v Azylovém domě Matky Terezy klienti vybírali brýle, přes které viděli alespoň o trochu lépe než bez nich. Další a z mého pohledu zásadní bariérou je, že osoby bez přístřeší nevnímají svůj zdravotní stav jako prioritu ve svém životě. Může jít o tři významy, buď o své zdraví nejeví zájem, nebo ho jeví, ale vědí, že na svoje uzdravení potřebují peníze, které nemají, tak svůj zdravotní stav neřeší z finančních důvodů, nebo cítí, že jsou nemocní a bojí se dozvědět se od lékaře svoji diagnózu.

V rámci oblasti sociálních služeb a podpory v resocializaci se v rámci výzkumného šetření jedná o tyto bariéry. Osobám bez přístřeší se spíše vyplácí čerpat dávky sociální pomoci nežli pobírat plat, či mzdu. Neplatí to ale pro Integrovaná azylové středisko v Jaroměři, kdy sociální pracovník tohoto zařízení nevnímá nízkou minimální mzdu jako bariéru, která by demotivovala jeho klienty k aktivnímu hledání zaměstnání. Ostatní dotazovaní sociální pracovníci to vnímají jako demotivující fakt pro nalézání práce svých klientů. Z mého pohledu bychom se neměli dívat na práci pouze z ekonomického hlediska, i když je důležité, ale také z hlediska zkušenosti. Osoba bez přístřeší se naučí novým věcem, má možnost utužit si pracovní morálku v životě se mu nastolí určitý řád, má možnost fungovat v novém kolektivu lidí, kteří se snaží na sobě pracovat a v neposlední řadě se jim odvedená práce započítává do odpracovaných let, ze kterých jim bude jednou vypočítán starobní důchod. To, že se osobám bez přístřeší z finančních důvodů nevyplatí docházet do zaměstnání, je z mého pohledu taková jednoduchá pravda a ze stran osob bez přístřeší tak trochu výmluva, jakési ospravedlnění, proč nemusí nic dělat. Nic nedělat je neuvěřitelně destruktivní a vědí to všichni, kdo byli nějaký čas nezaměstnaní. Pracovní činnost také z hlediska prevence předchází vzniku jiných patologických jevů. Další bariérou vyplývající z výzkumu je nízká efektivita poskytovaných služeb směřující k resocializaci. Jelikož se klientům azylových domů spíše nezdaří zaměstnat se a naleznout si bydlení, odchází z azylových domů na ubytovnu, kde již nemají partnera sociálního pracovníka a řešení jejich situace

v tuto chvíli ustrne v jednom bodě a možná se po nějaké době opět vrátí do azylového domu a takhle se neustále točí v začarovaném kruhu. Projevuje se zde problém v chybění sociálních bytů. Sociální byty by měli být buď nadstavbou azylových domů, nebo prevencí proti bezdomovectví, jelikož nejsou, není možné resocializaci úspěšně dokončit. Protože po sociálním bydlení a nalezení zaměstnání by měl být klient již schopen přestoupit k samostatnému bydlení v nájemném bytě, mít stále zaměstnání a jeho znovu-začlenění by bylo zdárně dokončeno. Tento článek sociálních bytů chybí a tak to lze jen velmi těžko. Nejenom že chybí sociální byty, ale chybí také sociální služby, které by nadále s klienty spolupracovaly a pomáhaly by jim se udržet na cestě, která spěje k opětovnému návratu do společnosti. Něco jako návazná sociální služba pro ty, kteří odešli z azylových domů. Vůbec neexistují preventivní aktivity proti rozvoji fenoménu bezdomovectví. Kromě integračního azylového střediska neexistují v ČR azylové služby pro celé rodiny. Když vystěhují z bytu rodinu, která se jako celek nachází v nepříznivé životní situaci, otec musí jít do azylového domu pro muže a žena s dítětem nebo dětmi do azylového domu pro ženy, v tomto případě též alarmujícím způsobem chybí sociální bydlení. Co se týče sociálních podniků, nikdo z dotazovaných respondentů nerozpoznal, že by takové podniky v jejich okolí existovaly, v praxi je nalezneme jen velmi zřídka a osobám bez přístřeší v Královéhradeckém kraji se nenabízí a velkou měrou by jistě zkvalitnily proces systému resocializace těchto osob.

Návrh ideálního modelu resocializačního programu pro osoby bez přístřeší

Ze závěrů analýzy veškerých bariér nacházejících se v procesu systému resocializace navrhuji, aby všichni zainteresovaní v problematice systému resocializace osob bez přístřeší vyvinuli úsilí o vybudování sociálního bydlení, sociálních podniků, vzdělávací rekvalifikační služby a návazné sociální péče pro osoby bez přístřeší, které právě přišli o svůj domov, nebo jim ztráta domova hrozí, bydlí v nepřijatelných bytových podmínkách, nebo právě opustili azylový dům a chtějí pokračovat v procesu resocializace. Doplněním těchto důležitých článků resocializačního systému dojde k jeho viditelnému zefektivnění a opětovný návrat osob bez přístřeší do společnosti nebude nedostižitelnou metou v jejich životě.

Než se plány konceptu a procesu systému resocializace v rámci ČR podaří naplnit, navrhuji pro současný stav víceetapového modelu resocializace posílit efektivitu poskytovaných služeb tímto:

- aktivní spolupráce na vyhledávání zaměstnání pro osoby bez přístřeší s pomocí zainteresovaných dobrovolníků, sociálních asistentů a možnost více frekventovaného přístupu na PC za účelem aktivního vyhledávání zaměstnání, tvorby životopisu, motivačních dopisů, psaní mailů potenciálním zaměstnavatelům a doprovod k přijímacímu řízení, nebo proškolení.
- vyzdvihovat pozitiva vyplývající z pracovní činnosti, i přes to, že není nějak výrazně dobře platově ohodnocená
- aktivně motivovat klienta k hospodaření s financemi, poskytnout možnost spoření na kauci bytu
- snaha o navázání kontaktu a spolupráci všech služeb, které se v současnosti nabízejí pro osoby bez přístřeší (například: se sociálními podniky které se nachází v Královéhradeckém kraji: Lávka o.p.s., Bistro u dvou přátel, Centrum rozvoje Česká Skalice o.p.s. „Rudolf Polák- stavební firma Jaroměř, Helpion o.p.s., Trutnovská zeleň o. p s., Centrum služeb Broumov s.r.o. Tiskárna, Dřevo NB s.r.o., Sociální podnik.
- po vypršení lhůty čerpání služeb azylového domu a odchodu klienta do jiného než důstojného bydlení, vynaložit snahu o udržení kontaktu a spolupráce s tímto klientem
- oslovit potravinové banky se zájmem o odběr potravin pro osoby bez přístřeší
- oslovit potravinové řetězce s žádostí o převzetí čerstvých výrobků stažených z regálů před vypršením trvanlivosti, výrobky neprodejné, ale zdravotně nezávadné, které mohou nasytit osoby bez přístřeší
- zajistit osobám bez přístřeší bezplatné vzdělávací kurzy (př.: Kustod HK, kdy je lektor schopen vést kurz přímo v Azylovém domě)
- zajistit osobám bez přístřeší kontakt s odborníkem na dluhovou problematiku
- umožnit práci v rámci azylového domu být za symbolickou odměnu
- registrovat službu sociální rehabilitace a motivovat osoby bez přístřeší aby se stali jejími klienty

- usilovat o vytváření kladného vztahu osob bez přístřeší k vlastnímu zdraví, doprovázet je na lékařské prohlídky, vynaložit snahu o proplácení doplatku za léky a platby za speciální zdravotnické potřeby od zdravotních pojišťoven
- být otevření veřejnosti, seznamovat je s touto problematikou, umožnit něco jako den otevřených dveří, exkurze pro zájemce z veřejnosti, umožnit dobrovolníkům podílet se na pomoci osobám bez přístřeší
- nabídnout smysluplné trávení volného času- dobrovolníci mohou koučovat zájmové činnosti pro osoby bez přístřeší (sport, dobrovolná ekologicky zaměřená práce na zvelebování prostředí, úklid odpadu v přírodních oblastech – les, vysazování rostlin ve městech, kreativní dílna, vybudování obdělávatelných záhonů na pozemku Azylových domů, nebo takový pozemek získat).

Závěr

Problematika bezdomovectví konkrétně samotný proces systému resocializace, neboli znovu-začlenění osob bez přístřeší do běžné společnosti, je kontroverzním a komplikovaným tématem, které se snaží v současnosti vyřešit několik zainteresovaných orgánů a institucí.

Hlavním cílem mé bakalářské práce bylo popsat a definovat současný systém resocializace osob bez přístřeší v České Republice z pohledu sociálního pracovníka a navrhnout ideální model resocializačního programu pro osoby bez přístřeší primárně v Královéhradeckém kraji. I přes nedostatek literatury věnující se problematice bezdomovectví a jiných zdrojů, ze kterých by bylo možné čerpat informace ohledně začleňování těchto osob bez přístřeší do běžné společnosti, se mi podařilo hlavní cíl této práce naplnit.

V současnosti žádný jasně definovaný systém resocializace osob bez přístřeší na území České republiky neexistuje. Pro účely resocializace se využívá několika stupňového systému resocializačních služeb, které se soustředí buď na podporu klienta, nebo ve vyšších stupních systému na změnu v jeho dlouhodobě nepříznivé sociální situaci.

V rámci výzkumné části mé bakalářské práce se podařilo zmapovat všechny stávající bariéry, které znemožňují začlenění osob bez přístřeší do běžné společnosti v rámci současného několikastupňového systému resocializačních služeb. S pomocí výzkumného šetření jsem došla k závěru, že současný stav systému resocializace je nevyhovující, jelikož se osobám bez přístřeší nedaří opětovné zapojení se do společnosti. V procesu systému resocializace chybí články služeb zaměřených na resocializaci, soběstačnost a těmi jsou sociální bydlení, vzdělávací a rekvalifikační služby, sociální firmy a návazná sociální péče pro osoby bez přístřeší. Jejich absence ovlivňuje efektivitu poskytovaných služeb zacílených na znovu-začlenění osob bez přístřeší takovou měrou, že se bez jejich existence nedaří resocializaci osob bez přístřeší naplnit a jejich aktivita je tak z velké části bez efektu.

Díky tomuto zjištění co v procesu systému resocializace chybí, nebylo těžké navrhnout čím je potřeba ho doplnit. Můj osobní návrh se více méně ztotožňuje s plánem koncepce systému resocializace osob bez přístřeší, navrženého dle Souhrnného materiálu pro

tvorbu koncepce práce s bezdomovci na období do roku 2020. Než se podaří tento plán naplnit, podala jsem několik návrhů v bodech, které mohou přispět k zefektivnění stávajícího modelu resocializačního systému.

Myslím si, že všichni sociální pracovníci se shodují na tom, že Česko musí vybudovat systém prevence před bezdomovectvím. Dluhy, nezaměstnanost, hrozící ztráta bydlení. To je soubor problémů, který řeší dle odhadů statistik čím dál více Čechů. Přitom prevence předcházení bezdomovectví dle odborníků téměř neexistuje. V současnosti je bez domova zhruba 30 000 lidí a dalším sto tisícům život na ulici aktuálně hrozí. Z dostupných zdrojů vyplývá, že je mnohem výhodnější investovat do prevence bezdomovectví. Ilja Hradecký z organizace Naděje Praha, která se stará o bezdomovce, odkazuje na rakouský výzkum- podle něj vyjde zavedení prevence sedmkrát levněji, než řešení následků chudoby. Včasná pomoc by měla přicházet především ze stran obcí, které nejlépe vědí, kteří lidé jsou bezdomovectvím ohroženi. Obec si jistě všimne, že někdo již tři měsíce neplatí nájem. Následovat má spolupráce mezi bytovým a sociálním odborem, které jsou v současnosti k této problematice spíše nečinné. A proto touto prací apeluji na všechny zainteresované v této problematice, aby se aktivně zapojili a podíleli se, byť sebemenší měrou na vybudování systému prevence před bezdomovectvím. Mít právo na důstojné bydlení má každá lidská bytost a našim úkolem je všem osobám toto právo garantovat. Bude potřeba více sociálních pracovníků, kteří budou komunikovat s lidmi ohroženými chudobou a sociální bydlení. V současnosti ministryně práce a sociálních věcí Michaela Marksová, spolu s ministerstvem pro místní rozvoj, připravují návrh zákona o sociálním bydlení. Na takové bydlení by dosáhli lidé, jejichž příjmy nestačí na placení nájmů, rozvrácené rodiny, senioři nebo právě děti z dětských domovů. Doufám, že se tato neuspokojivá situace v oblasti problematiky osob bez přístřeší brzy změní a já sama se hodlám v rámci mé profese v této problematice angažovat.

Seznam použité literatury

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 3. vyd. Praha: Portál, 2012, 407 s. ISBN 978-80-262-0219-6.

HOMOLKOVÁ, Zita. *Děti z azylu: teoretická východiska a praktické možnosti využití volného času dětí v azylových domech pro matky s dětmi*. Hradec Králové: Oblastní charita, 36 s.

HRADECKÁ, Vlastimila a Ilja HRADECKÝ. *Bezdomovství - extrémní vyloučení*. Praha: Naděje, 1996, 107 s. ISBN 80-902292-0-4.

HRADECKÝ, Ilja a kolektiv. *Souhrnný materiál pro tvorbu koncepce práce s bezdomovci v ČR na období do roku 2020*. Praha: Občanské sdružení Hodnoty-soužití-pomoc (HSP), 2012, (číslo projektu CZ.1.04/6.1./00/09.00016)

HRADECKÝ, Ilja a kolektiv. *Definice a typologie bezdomovectví*. Vyd. 1. Praha: Naděje, 2007, 52 s. ISBN 978-80-86451-13-8

MAREK, Jakub, Aleš STRNAD a Lucie HOTOVCOVÁ. *Bezdomovectví: v kontextu ambulantních sociálních služeb*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2012, 175 s. ISBN 978-80-262-0090-1.

MATOUŠEK, Oldřich, Jana KOLÁČKOVÁ a Pavla KODYMOVÁ. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2010, 351 s. ISBN 978-80-7367-818-0.

PRŮDKOVÁ, Táňa a Přemysl NOVOTNÝ. *Bezdomovectví*. 1. vyd. Praha: Triton, 2008, 93 s. ISBN 978-80-7387-100-0.

Různé tváře chudoby: teoretické reflexe : kolektivní monografie. Vyd. 1. Hradec Králové: Garamon, 2010, 85 s. ISBN 978-80-86472-49-2.

ŠEBESTÍKOVÁ, Lenka. *Ohrožení syndromem vyhoření u pracovníků na sociálních odborech Královéhradeckého kraje*. Hradec Králové: Ústav sociální práce Univerzity Hradec Králové, 2011. 56 s. Bakalářská práce.

ŠTĚCHOVÁ, Markéta, Martina LUPTÁKOVÁ a Bedřiška KOPOLDOVÁ. *Bezdomovectví a bezdomovci z pohledu kriminologie*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2008, ISBN 978-80-7338-069-4

VÁGNEROVÁ, Marie, Ladislav CSÉMY a Jakub MAREK. *Bezdomovectví jako alternativní existence mladých lidí*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2013, 339 s. ISBN 978-80-246-2209-5.

Sborníky

JIRÁNEK, R. Zákonné a podzákonné normy a exekutivní praxe související s bezdomovectvím. In „Bezdomovectví v kontextu kriminality“ : Sborník z konference V. Olomouc. Vyd. 1. Olomouc: Charita, 2013. ISBN 978-80-905260-2-0

Právní předpisy

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách v platném znění

Zákon č. 40/1993 Sb., o nabytí a pozbytí státního občanství v platném znění

Zákon č. 133/2000 Sb., o evidenci obyvatel a rozhodných číslech o změně některých zákonů

Zákon č. 110/2006 Sb., o životním minimu a existenčním minimu

Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi

Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře

Zákon č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví

Zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách

Zákon č. 89/2012 Sb., nový občanský zákoník, který ve svých ustanoveních § 663-723 upravuje nájemní smlouvu

Zákon č. 128/2000 Sb., o obcích, ve znění pozdějších předpisů, pak v oblasti bydlení ve svém §35 odst. 2

Zákon č. 306/2006 Sb., o stanovení některých podmínek pro dodávky potravin z intervenčních zásob ve prospěch nejchudších osob

Seznam elektronických zdrojů

Životní a existenční minimum [online]. [cit. 7.5.2014]. Dostupné z:

<http://www.mpsv.cz/cs/11852>

Zákon o státní sociální podpoře [online]. [cit. 7.5.2014]. Dostupné z:

<http://www.zakonycr.cz/seznamy/117-1995-sb-zakon-o-statni-socialni-podpore.html>

Databáze poskytovatelů služeb osobám v nouzi- S.A.D. [online]. [cit 23.3.2014].

Dostupné z: <http://www.azylovedomy.cz/?stranka=databaze&kraj=kralovehradecky>

Seznam tabulek

Tabulka 1: Transformace výzkumných kroků	46
Tabulka 2: Transformace výzkumných otázek do tazatelských otázek.....	46
Tabulka 3: Časový plán výzkumného šetření	49
Tabulka 4: Identifikace vzorku informantů	51

Seznam obrázků

Obrázek 1: Schéma koncepce řešení bezdomovectví	83
Obrázek 2: Schéma procesu Komplexní metody práce s bezdomovci	83

Seznam příloh

Příloha A: Výčet sociálních služeb pro osoby bez přístřeší dle zákona č. 108/2006 Sb. O sociálních službách

Příloha B: Výčet sociálních služeb pro osoby bez přístřeší dle zákona č. 108/2006 Sb. O sociálních službách

Příloha A

Výčet sociálních služeb pro osoby bez přístřeší dle zákona č. 108/2006 Sb. O sociálních službách

§ 69

Terénní programy

(1) Terénní programy jsou terénní služby poskytované osobám, které vedou rizikový způsob života nebo jsou tímto způsobem života ohroženy. Služba je určena pro problémové skupiny osob, uživatele návykových látek nebo omamných psychotropních látek, osoby bez přístřeší, osoby žijící v sociálně vyloučených komunitách a jiné sociálně ohrožené skupiny. Cílem služby je tyto osoby vyhledávat a minimalizovat rizika jejich způsobu života. Služba může

být osobám poskytována anonymně.

(2) Služba podle odstavce 1 obsahuje tyto základní činnosti

a.) zprostředkování kontaktu se společenským prostředím

b.) pomoc při uplatňování práv a oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí

§ 63

Noclehárny

(1) Noclehárny poskytují ambulantní služby osobám bez přístřeší, které mají zájem o využití

hygienického zařízení a přenocování.

(2) Služba podle odstavce 1 obsahuje tyto základní činnosti:

a) pomoc při osobní hygieně nebo poskytnutí podmínek pro osobní hygienu,

b) poskytnutí přenocování.

§ 61

Nízkoprahová denní centra

(1) Nízkoprahová denní centra poskytují ambulantní, popřípadě terénní služby pro osoby bez přístřeší.

(2) Služba podle odstavce 1 obsahuje tyto základní činnosti:

- a) pomoc při osobní hygieně nebo poskytnutí podmínek pro osobní hygienu,
- b) poskytnutí stravy nebo pomoc při zajištění stravy,
- c) pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a obstarávání osobních záležitostí.

§ 70

Sociální rehabilitace

(1) Sociální rehabilitace je soubor specifických činností směřujících k dosažení samostatnosti, nezávislosti a soběstačnosti osob, a to rozvojem jejich specifických schopností a dovedností, posilováním návyků a nácvikem výkonu běžných, pro samostatný život nezbytných činností alternativním způsobem využívajícím zachovaných schopností, potenciálů a kompetencí. Sociální rehabilitace se poskytuje formou terénních a ambulantních služeb, nebo formou pobytových služeb poskytovaných v centrech sociálně rehabilitačních služeb.

(2) Služba podle odstavce 1 poskytovaná formou terénních nebo ambulantních služeb obsahuje tyto základní činnosti:

- a) nácvik dovedností pro zvládání péče o vlastní osobu, soběstačnosti a dalších činností vedoucích k sociálnímu začlenění,
- b) zprostředkování kontaktu se společenským prostředím,
- c) výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti,
- d) pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí.

(3) Služba podle odstavce 1 poskytovaná formou pobytových služeb v centrech sociálně rehabilitačních služeb obsahuje vedle základních činností, obsažených v odstavci 2 tyto základní

činnosti: a) poskytnutí ubytování, b) poskytnutí stravy, c) pomoc při osobní hygieně nebo poskytnutí podmínek pro osobní hygienu.

§ 57

Azylové domy

(1) Azylové domy poskytují pobytové služby na přechodnou dobu osobám v nepříznivé sociální situaci spojené se ztrátou bydlení.

(2) Služba podle odstavce 1 obsahuje tyto základní činnosti:

- a) poskytnutí stravy nebo pomoc při zajištění stravy,
- b) poskytnutí ubytování,
- c) pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí

§ 58

Domy na půl cesty

(1) Domy na půl cesty poskytují pobytové služby zpravidla pro osoby do 26 let věku, které po

dosažení zletilosti opouštějí školská zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy, popřípadě pro osoby z jiných zařízení pro péči o děti a mládež, a pro osoby, které jsou propuštěny z výkonu trestu odnětí svobody nebo ochranné léčby. Způsob poskytování sociálních služeb v těchto zařízeních je přizpůsoben specifickým potřebám těchto osob.

(2) Služba podle odstavce 1 obsahuje tyto základní činnosti:

- a) poskytnutí ubytování,
- b) zprostředkování kontaktu se společenským prostředím,
- c) sociálně terapeutické činnosti,
- d) pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a obstarávání osobních záležitostí.

Příloha B

Výčet institucí, které zajišťují sociální služby lidem bez přístřeší
v Královehradeckém kraji

Dům Matky Terezy v Hradci Králové

Domov pro matky s dětmi v Hradci Králové

Dům na půl cesty v Náchodě

Dům na půl cesty v Jičíně

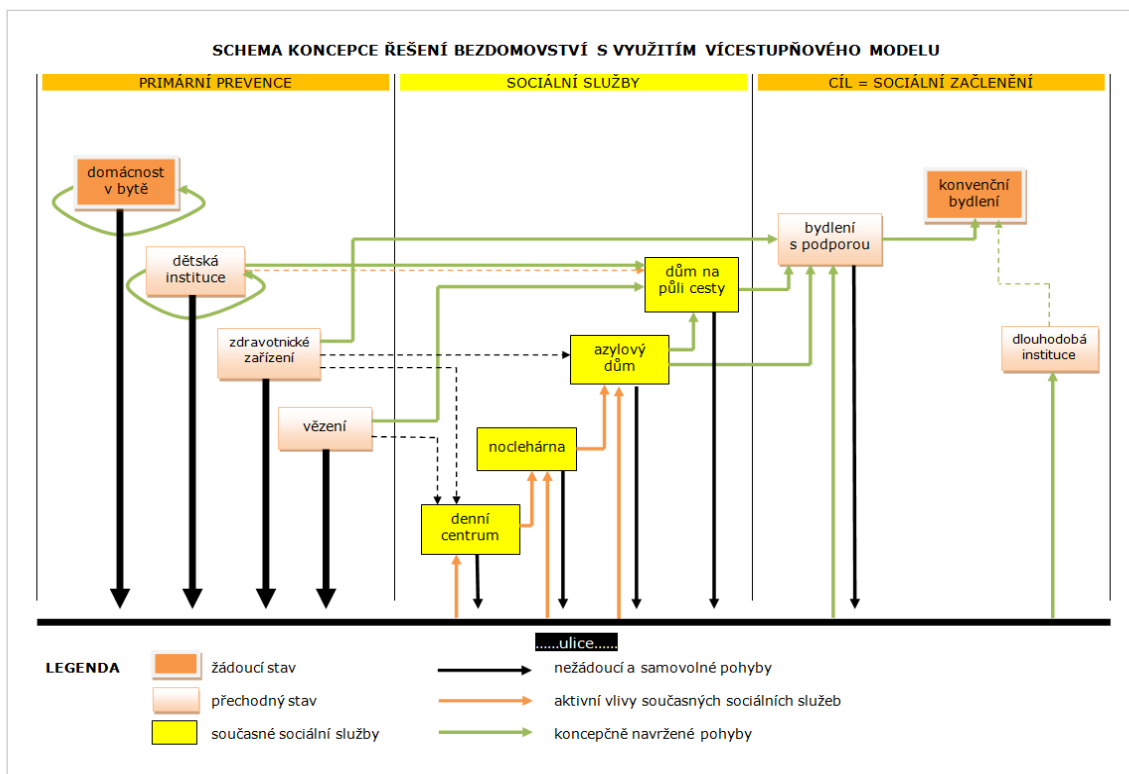
Sv. Anna Domov pro matky s dětmi v Náchodě

Azylový dům Most k životu o.p.s. v Trutnově

Azylové domy v Broumově-ženy, muži

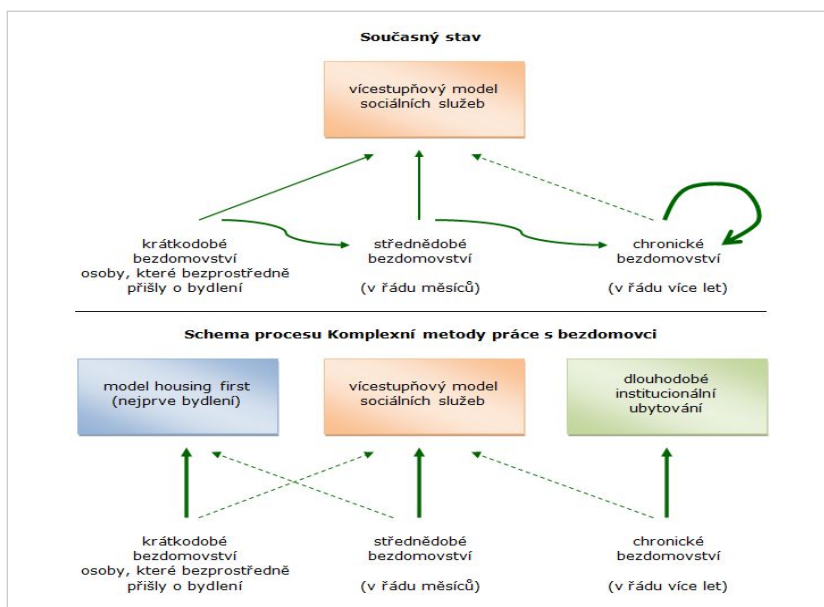
Dům Žofie ve Dvoře Králové- noclehárna, azylový dům

Obrázek 1: Schéma koncepce řešení bezdomovectví

Zdroj: (Hradecký a kol, 2012, s. 27)

Obrázek 2: Schéma procesu Komplexní metody práce s bezdomovci

Zdroj: (Hradecký a kol, 2012, s. 34)

